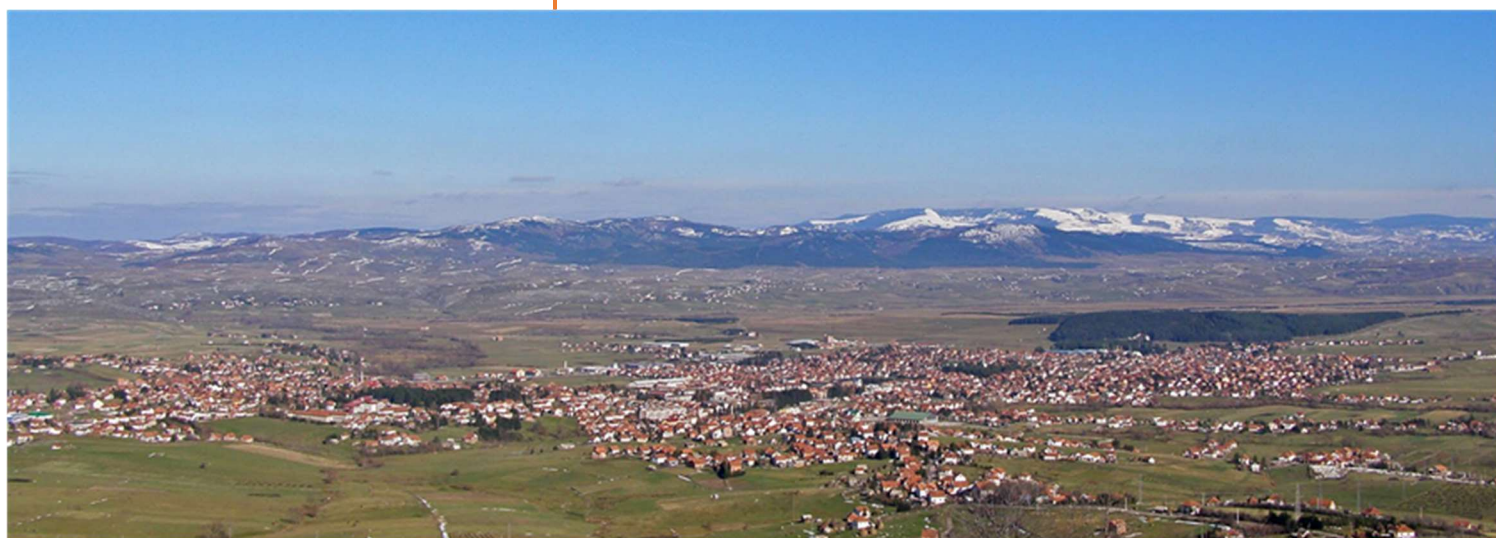

PLAN RAZVOJA OPŠTINE SJENICA 2020 – 2028

„VOLIM OVDE DA ŽIVIM“

Sadržaj

Uvodna reč Predsednika opštine Sjenica	3
1. Kontekst i proces izrade	5
1.1. Kontekst.....	5
1.2. Proces izrade	5
2. Profil opštine Sjenica	7
2.1. Uvodni podaci.....	7
2.2. Prirodni resursi	8
2.3. Demografija	9
2.4. Lokalna samouprava.....	10
2.5. Obrazovanje	11
2.6. Socijalna zaštita	11
2.7. Komunalna infrastruktura	12
2.8. Privreda	13
2.9. Poljoprivreda	14
2.10. Turizam	15
3. Vizija	16
4. Prioritetni ciljevi razvoja.....	17
5. Mere za dostizanje prioritetnih ciljeva po razvojnim pravcima.....	18
5.1. Razvojni pravac 1 – Životna sredina i infrastruktura	18
5.2. Razvojni pravac 2: Ekonomski razvoj.....	24
5.3. Razvojni pravac 3 – Društveni razvoj.....	29
6. Okvir za sprovođenje, praćenje sprovođenja, izveštavanje i vrednovanje Plana razvoja .	36
6.1. Sprovođenje plana razvoja JLS	37
6.2. Praćenje sprovođenja plana razvoja JLS.....	37
6.3. Vrednovanje postignutih učinaka plana razvoja JLS.....	37
6.4. Izveštavanje o sprovođenju i postignutim učincima Plana razvoja JLS	38
6.5. Revizija plana razvoja JLS.....	38
7. Annexi	39
7.1. Partnerski forum – Temarske radne grupe za učešće u konsultativnom procesu	39
7.2. SWOT analiza.....	40
7.3. Socio ekonomske analize.....	44

SKRAĆENICE

SKGO	Stalna konferencija gradova i opština
UNPD	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
JLS	Jedinica lokalne samouprave
COR	Ciljevi održivog razvoja
SWOT	Akronim engleskih reči: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats / prevod: Snage, Slabosti, Šanse, Pretnje
EU	Evropska unija
PPP	Predškolski pripremni program
PVO	Predškolsko vaspitanje i obrazovanje
JKP	Javno komunalno preduzeće
LER	Lokalni ekonomski razvoj
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
CSR	Centar za socijalni rad

Uvodna reč Predsednika opštine Sjenica

Plan razvoja opštine Sjenica (2020-2028) predstavlja našu vodilju u daljem razvoju i radu i posebno je bitno istaći da je proizvod dosadašnjeg rada, razvojnih projekata koje kao opština realizujemo, ali i uvažavanje svih specifičnosti koje posedujemo.

Izrada Plana razvoja za opštinu Sjenica je izrađen kroz projekat „Unapređenje upravljanja i ekonomskog planiranja na lokalnom nivou u cilju sprovođenja ciljeva održivog razvoja u Republici Srbiji - Podrška uspostavljanju sistema planiranja i izrada srednjoročnih planova razvoja lokalne samouprave“, a koji se realizuje u 5 oština u Republici Srbiji. Projekat se finansira od strane Republike Slovačke (SlovakAid), a sprovodi posredstvom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Srbiji (UNDP), dok je stručnu podršku u izradi Plana razvoja opštine pružila je Stalna konferencije gradova i opština (SKGO).

Vizija plana razvoja opštine Sjenica je kratka i jasna – da opština Sjenica bude mesto dobrog života, uređenog društva i zdrave ekonomije, ambiciozan cilj koji se može dostići samo zajedničkim snagama i pametnim korišćenjem sopstvenih ljudskih i prirodnih resursa, a pre svega komparativnih prednosti koje posedujemo.

Sada postoji i zakonska obaveza lokalne samouprave da svoj deo poslova na implementaciji planskog dokumenta izvršava kvalitetno i pravovremeno. Od nadležnih državnih organa očekujemo da načelna opredeljenja ravnomernog regionalnog razvoja pretoče u konkretne oblike finansijske i svake druge pomoći kao i podrške u korišćenju predpristupnih fondova EU, sa ciljem dostizanja konkretnih rezultata u prioritetnim oblastima.

Uspešnom realizacijom planiranih infrastrukturnih projekata, izgradnjom proizvodnih kapaciteta, razvojem sela i poljoprivrede, turizma i pratećih privrednih grana, objekata društvenog standarda i zaštitom životne sredine usporiće se procesi praznjenja ovog prostora i otvoriti perspektive boljeg života građana, posebno mladih.

Opština Sjenica će biti posebno posvećena sprovođenju ovog strateškog dokumenta, procesima povezivanja, saradnji i uspostavljanju što većeg broja partnerskih sporazuma, na dobrobit svih građana opštine Sjenica.

Volim ovde da živim!

U Sjenici,
Decembar 2019.

Predsednik opštine Sjenica
Hazbo Mujović, dipl. inž. maš.

Opština: **Sjenica**

Vrsta dokumenta: ***Plan razvoja opštine Sjenica 2020-2028***

Odgovorna osoba: **Hazbo Mujović**, Predsednik opštine Sjenica

Koordinator za izradu plana razvoja: **Edis Muminović**, Odeljenje za privredu i razvoj

Članovi opštinskog tima za izradu Plana razvoja po oblastima:

Ekonomski razvoj:

- Ismail Mahmutović
- Esad Hodžić
- Anida Mujović
- Rasim Jahić

Društveni razvoj:

- Maida Kasumović
- Mihailo Tripković
- Ermedin Kolašinac
- Mustafa Baltić

Zaštita Životne sredine:

- Azra Kurtanović
- Adnan Gurdaš
- Read Hamidović
- Milorad Babić

Stručni saradnik SKGO za izradu Plana Razvoja: Nemanja Jovičić

1. Kontekst i proces izrade

1.1. Kontekst

Plan razvoja lokalne samouprave je u skladu sa Zakonom o planskom sistemu planski dokument najšireg obuhvata i najvišeg značaja za jedinice lokalne samouprave (JLS). Zakon propisuje obavezu JLS da izrade i usvoje svoje planove razvoja do 1. januara 2021. godine.

Plan razvoja JLS je dugoročni dokument razvojnog planiranja koji za period od najmanje sedam godina usvaja Skupština JLS, a na predlog nadležnog izvršnog organa JLS. Plan razvoja JLS, prema Zakonu, sadrži pregled i analizu postojećeg stanja, viziju odnosno željeno stanje, prioritete ciljeve razvoja koji se žele postići, kao i pregled i kratak opis odgovarajućih mera, koje se dalje razrađuju dokumentima javnih politika i srednjoročnim planom jedinice lokalne samouprave.

Predložene mere se detaljnije razrađuju srednjoročnim planom jedinice lokalne samouprave i dokumentima javne politike, dok je JLS obavezna da godišnji izveštaj o sprovođenju plana razvoja JLS priprema u postupku propisanom za izradu izveštaja o sprovođenju srednjoročnog plana. Istekom svake treće kalendarske godine od donošenja, opštinsko veće JLS utvrđuje predlog izveštaja o učincima sprovođenja plana razvoja, koji podnosi na usvajanje skupštini jedinice lokalne samouprave, najkasnije u roku od šest meseci od isteka tog roka

Prilikom izrade Plana JLS je dužna da vodi računa o njegovoj usklađenosti i sa planskim dokumentima donetim na republičkom nivou, vodeći računa o izvornim nadležnostima JLS u domenu planiranja, propisanih Ustavom i zakonom. Urbani razvoj direktno je povezan sa održivim ekonomskim rastom i razvojem, racionalnim korišćenjem zemljišta, demografskim promenama i stanovanjem, saobraćajem i tehničkom infrastrukturom, životnom sredinom, kulturnim nasleđem i svim ostalim oblastima koje su u nadležnosti JLS. Stoga je posebno važna usklađenost razvojnog plana JLS sa Prostornim planom JLS .

Izrada Plana razvoja opštine Sjenica podržana je kroz projekat „Unapređenje upravljanja i ekonomskog planiranja na lokalnom nivou u cilju sprovođenja ciljeva održivog razvoja u Republici Srbiji - Podrška uspostavljanju sistema planiranja i izrada srednjoročnih planova razvoja lokalne samouprave“ koji se sprovodi u 5 oština u Republici Srbiji. Projekat se finansira iz bespovratnih sredstava zvanične razvojne pomoći Republike Slovačke (*SlovakAid*), a sprovodi posredstvom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Srbiji (*UNDP*), dok je stručnu podršku u izradi *Plana razvoja opštine* pružila je Stalna konferencije gradova i opština (SKGO).

Plan razvoja opštine Sjenica za period 2020-2027. godine ne predstavlja samo prvi plan razvoja koji je urađen za opštinu Sjenica, već je i među pet prvih planova razvoja JLS u Republici Srbiji koji su izrađeni u skladu sa novim *Zakonom o planskom sistemu*. Iskustva stečena tokom njegove izrade poslužiti za dodatnu razradu i prilagođavanje pristupa koji će biti predmet primene u ostalim lokalnim samoupravama u periodu nakon 2019. godine.

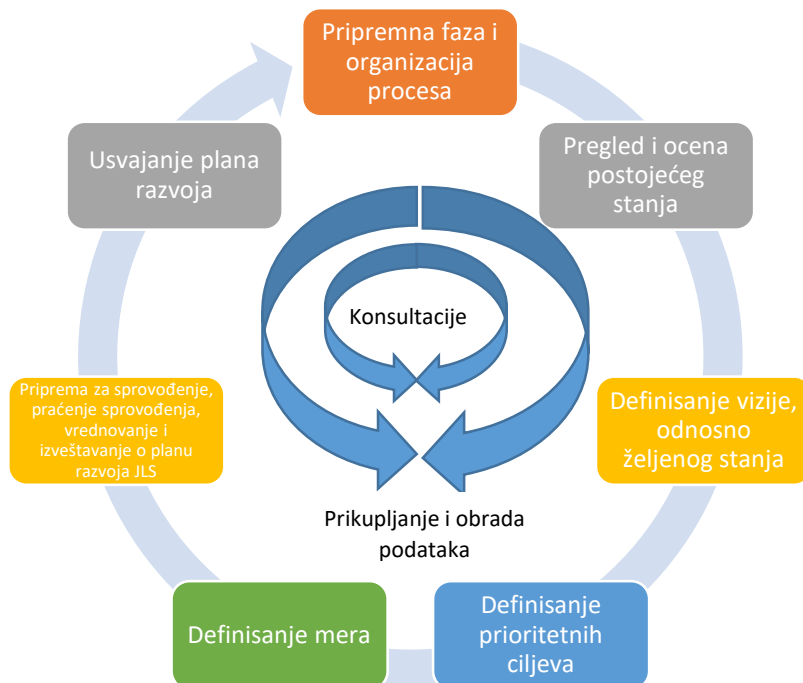
1.2. Proces izrade

Proces izrade Plana razvoja sproveden je kroz sledeće glavne faze:

1. Pripremna faza i organizacija procesa;
2. Pregled i ocena postojećeg stanja;
3. Definisanje vizije, odnosno željenog stanja;
4. Definisanje prioriteta ciljeva;
5. Definisanje mera;
6. Uspostavljanje institucionalnog okvira za sprovođenje Plana razvoja JLS;

7. Usvajanje plana razvoja JLS.

Faze izrade plana razvoja

Tokom **pripremne faze** doneta je odluka o pristupanju izradi dokumenta, donesen plan aktivnosti na izradi plana i imenovan je tim da tehnički vodi celokupan proces izrade plana. Zatim je urađena analiza zainteresovanih strana - identifikovani su najvažniji akteri i analizirani njihov uticaj i značaj, koji područja za koji se plan izrađuje imaju za njih. Na osnovu analize zainteresovanih strana, uspostavljen je *Forum Partnera* i utvrđeni članovi tematskih grupa, koji su uključeni u različitim fazama izrade dokumenta.

Utvrđene se tri tematske radne grupe na bazi tzv „stubova održivog razvoja“. *Prva radna grupa* je pokrivala pitanja iz oblasti kao što su zaštita životne sredine, urbanizam i prostorno planiranje, saobraćaj i energetika. *Druga grupa* je pokrivala pitanja iz oblasti ekonomskog razvoja, poljoprivrede i tržišta rada, dok je *treća grupa* pokrivala ostale oblasti kao što su obrazovanje, kultura, sport, omladinska politika, socijalna zaštita i zdravstvo.

Pregled i ocena postojećeg stanja je prvi praktičan korak u procesu i podrazumevao je prikupljanje i obradu podataka iz primarnih i sekundarnih izvora. U okviru ovog koraka, kombinacijom primarnog (korišćenjem upitnika) i sekundarnog (prikupljanjem podataka iz zvanične statistike) prikupljanja podataka, za opštinu Sjenica, urađene su sledeće analize: 1) Analiza ekonomskog razvoja; 2) Socio-ekonomska analiza poljoprivrede; 3) Analiza sektora zaštite životne sredine, sektora energetike, sektora saobraćaja i komunikacije, sektora urbanizma, prostornog planiranja i građevinarstv; 4) Analiza oblasti društvenog razvoja; 5) Analiza kapaciteta opštine za finansiranje prioriteta pravaca razvoja; 6) Analiza pokazatelja javno-komunalnih preduzeća. Takođe, napravljena je veza sa **Ciljevima održivog razvoja** (*Agenda 2030*), odnosno je urađena lokalizacija ciljeva i indikatora ciljeva održivog razvoja¹.

¹ Agenda 2030 je usvojena na samitu Ujedinjenih nacija održanom 2015. godine i predstavlja jedinstvenu strategiju koja podrazumeva mobilizaciju resursa svih država kako bi bili ostvareni ciljevi do 2030. Agendu čini 17 ciljeva, i u okviru njih 169 podciljeva merenih uz pomoć 231 pokazatelja kojima se daju smernice svim državama koje je potrebno da ih usvoje i prilagode

Analiza postojećeg stanja završena je izradom tzv. SWOT matrice, koja je razvijena na radionici na kojoj su učestvovali članovi Opštinskog tima za izradu Plana razvoja.

Nakon završetka ovog procesa krenulo se u sledeće korake, kao što je definisanje vizije, prioriternih ciljeva i mera i to kako kroz radionice tako i kroz konsultacije sa tematskim grupama. Održana su dva kruga konsultacija sa tematskim radnim grupama i završne konsultacije sa Forumom Partnera.

Vizija koja predstavlja izjavu o željenom stanju u budućnosti dobijena je procesom konsultacija na sastancima tematskih grupa i partnerskog foruma. Ona je definisana tako da s jedne strane bude koncizna, inspirativna i ambiciozna ali i dostižna i korisna za sledeći korak – definisanje prioriternih ciljeva razvoja.

Prioritetni ciljevi su projekcije željenog stanja koje doprinose ostvarenju vizije, a postižu se sprovođenjem mera, odnosno grupe mera, pri čemu se svaka mera, odnosno grupa mera obavezno vezuje za konkretan poseban cilj. Prioritetni ciljevi se utvrđeni tako da budu specifični, merljivi, dostižni, realni i vremenski određeni a na nivou svakog cilja definisani su pokazatelji ishoda.

Mere predstavljaju aktivnosti čije se preduzimanje planira radi ostvarenja prioriternih ciljeva, odnosno dostizanja postavljene vizije. One mogu biti različite po svojoj vrsti i načinu delovanja, a za ostvarenje postavljenog cilja potrebna je realizacija jedne ili više mera, koje mogu biti međusobno uslovljena. U kratkom opisu mera određen je očekivani vremenski rok za ostvarivanje mera (kratki – u prve dve godine sprovođenja plana, srednji – od treće do pete godine, i dugi – odšeste do osme godine sprovođenja) kao i odgovorna strana za sprovođenje mera. Takođe, utvrđeni su i očekivani izvori za finansiranje mera, a gde je to bilo moguće i smisljeno data je procena koštanja svake od mera.

Definisanje okvira za praćenje, evaluaciju i izveštavanje sa strukturom odgovornosti je bio završni korak u izradi dokumenta i sastoji su definisanju aktivnosti i određivanje odgovornosti za sprovođenje Plana razvoja. Ono uključuje procese praćenja sprovođenja, izveštavanje o procesu sprovođenja i ocenu sprovođenja Plana razvoja.

Na kraju, poslednju fazu predstavlja faza **usvajanja Plana** gde tako definisan Plan razvoja nakon završnih konsultacija usvaja Veće JLS koje ga podnosi na javnu raspravu nakon čijeg spovođenja taj predlog se podnosi na **usvajanje Skupštini opštine**.

2. Profil opštine Sjenica

2.1. Uvodni podaci

Opština Sjenica se nalazi na Peštorskoj visoravni, u jugozapadnom delu Srbije. Prostire se na površini od 1.059 km² i po površini koju zauzima spada u najveće jedinice lokalne samouprave u Republici Srbiji. Sjenica je oivičena planinama: Golijom, Javorom, Jadovnikom, Giljevom i Zlatarom, prosečne nadmorske visine 1.500 m, sa izuzetkom Golije koja ima nadmorsku visinu od 1.833 m. Graniči se sa opštinama Nova Varoš i Prijepolje na zapadu, opština Ivanjica na severu, Novim Pazarom i Tutin na istoku, i opštinom Bijelo Polje na jugu.

sopstvenim prioritetima. Ciljevi održivog razvoja se sprovode ne samo na nacionalnom, već i na regionalnom i lokalnom nivou, a prilagođavanje globalnih ciljeva nižim nivoima planiranja posmatra se kao "lokalizacija ciljeva održivog razvoja". Lokalizacija se odnosi na to da lokalne vlasti u procesu planiranja podržavaju ciljeve održivog razvoja akcijama odozdo prema gore i da zajedno sa predstavnicima civilnog i privatnog sektora lokalizuju globalne ciljeve i stavljaju ih u lokalni kontekst, odnosno integrišu ih u planove razvoja svoj lokalne zajednice.

Na teritoriji opštine Sjenica, u 101 naselju, prema procenama 2017. godine živi 25.907 stanovnika, sa prosečnom gustinom naseljenosti od svega 24 stanovnika na km² i upravo je ova opština u poređenju sa ostalim opštinama na jugozapadu Republike Srbije najređe naseljena.

U opštini Sjenica stanovika čine pripadnici bošnjačke nacionalnosti (74%), zatim Srbi (staviti procenat), dok pripadnici ostalih nacionalnost čine (staviti procenat=

Istorijski gledano Sjenica je staro naselje, prvi put se pominje 1253, kao mesto na dubrovačkom putu gde su plaćali carinu dubrovački trgovci. U tursko doba Sjenica je bila dobro utvrđena kasaba i značajna trgovačka i karavanska stanica. U 16. i 17. veku Sjenica se pominje kao stanica na trgovačkom putu Dubrovnik – Novi Pazar. Zbog svog strateškog, vojnog i političkog značaja u 19. veku Sjenica se od samog početka ovog veka smatra važnom strateškom tačkom, pa su prema njoj bile usmeravane vojne operacije i u Prvom Spškom ustanku. Nakon Austro – Ugarske okupacije Bosne i Hercegovine koja je usledila kao posledica Berlinskog kongresa, Sjenica je ostala središte sandžaka sa kazama: Sjenica, Novi Pazar, Nova Varoš, Bjelo polje i Kolašin koja je priključena Kosovskom vilajetu u čijem sastavu ostaje do 1912. godine kada nakon provog Balkanskog rata ulazi u sastav Kraljevine Srbije.

Opština- ima status nerazvijenog područja odnosno pripada IV grupi (ispod 60% republičkog proseka). U opštini je registrovan mali broj preduzeća i preduzetničkih radnji, a osnovna delatnost im je uglavnom trgovina, tekstilna industrija i zanatstvo. Peštarska visoravan je neobrađena i nenastanjena, a oštra klima i velika nadmorska visina ne pogoduju razvoju zemljoradnje. Međutim, upravo ovakve prirodne predispozicije tla odnosno pašnjaci sa izuzetno kvalitetnom travom pogoduju gajenju svih vrsta stoke, posebno ovaca. Najpoznatiji i najkvalitetniji tradicionalni proizvod sa ovih prostora je sjenički sir.

2.2. Prirodni resursi

Opština Sjenica je izuzetno bogata prirodnim resursima. Najznačajniji prirodni resursi opštine Sjenica su vode, rudna bogatstva i bogat biodiverzitet.

2.2.1. Hidrologija

Hidrološka mreža je razvijena, tako da dobro očuvani vodotoci predstavljaju veliki prirodni i razvojni resurs opštine. Reke pripadaju Drinskom slivu, a najznačajnije su Uvac i Vapa. Uvac je istovremeno i prirodno dobro pod zaštitom države, a protiče kroz opštinu u dužini od 43km. Na Uvcu su izgrađena dva veštačka jezera Sjeničko i Radoinjsko, na kojima su dve hidrocentrale. Na području JLS postoji 10 reka ponornica zavidne dužine, termalna vrela nalaze se severno od Sjenice Banjica i Banja, ali se ne eksploatišu.

2.2.2. Šume i šumsko zemljište

Prema RZS u 2017 godini na teritoriji opštine bilo je 28.419 ha odnosno 27% teritorije cele opštine. Od čega je 8.896 ha u privatnoj svojini. Šume pripadaju kategoriji mešovutih šuma a najznačajnije vrste su bor, jela smrča, breza, jasika, dren i grab. Osim klasične eksploatacije nije dovoljno iskorišćen njihov potencijal u smislu prikupljanja šumskog voća, samoniklih lekovitih biljaka i njihove dalje prerade.

2.2.3. Zaštićena područja

Na teritoriji opštine Sjenica se nalaze četiri rezervata i parka prirode. Sva ova područja su zaštićena od strane Države kako bi se zaštitile jedinstvene prirodne celine i objekti. Ova zaštićena područja predstavljaju značajan resurs i potencijal za razvoj različitih vidova turizma.

- Specijalni rezervat prirode „Peštersko polje”
- Specijalni rezervat prirode “Uvac”
- Park prirode – “Paljevine”.
- Park prirode Golija

2.2.4. Rudno bogatsvo

Sjenički basen mrko-lignitnog uglja svrstava se u najznačajnije energetske potencijale Republike Srbije. Bilansne rezerve uglja u ležištu „Štavalj” iznose 6,5 miliona tona, dok se ukupne rezerve procenjuju na oko 190 miliona tona. Mesečna proizvodnja uglja u rudniku „Štavalj” kreće se od 4.000-5.000 t. Na teritoriji opštine Sjenica postoje značajna nalazišta treseta koji se eksploatišu i koji je poznat širom Srbije i regionalno.

2.3. Demografija

Na teritoriji opštine Sjenica, u 101 naselju, prema procenama 2017. godine živi 25.907 stanovnika, sa prosečnom gustinom naseljenosti od svega 24 stanovnika na km² i upravo je ova opština u poređenju sa ostalim opštinama najređe naseljena. Opština Sjenica je višenacionalna sredina i u njoj žive Bošnjaci, Srbi, Albanci, Crnogorci, Turci, Romi i ostali.

Izvor: Republički zavod za statistiku; Analitički servis JLS <https://rsjp.gov.rs/jls-baza>

	Sjenica	Zlatiborska oblast	Srbija
Broj stanovnika	25,907	271,080	7020858
Prosečan broj članova domaćinstva (popis)	3.99	3.03	2.88
Stopa prirodnog priraštaja	3	-5	-6
Očekivano trajanje života živorođenih	76	76	75
Prosečna starost (u godinama)	38	44	43
Indeks starenja (60+ god. / 0–19 god.)	74	149	142
% dece starosti 0-14	19.0	14.1	14.4
% stanovništva radnog uzrasta	66.0	65.6	66.0
% 65+ u ukupnom stanovništvu	15.0	20.3	19.6
% 80+ (Popis)	2.2	3.4	3.6
% OSI (Popis)	6.66	7.64	7.96
% Romi (Popis)	0.35	0.53	2.05

Struktura stanovništva je značajno povoljnija od proseka u Srbiji. (Grafikon 1.). Učešće starih je 15% u poredjenju sa oko 20% u Srbiji i Zlatiborskoj oblasti a učešće dece više, dok je učešće radnosposobnog stanovništva na nivou proseka. Indeks zavisnosti starog stanovništva je posebno povoljan u odnosu na indeks Srbije.

Prosečan broj članova domaćinstva po poslednjem Popisu u 2011. godini je skoro 4 člana, što je za jednog člana više od proseka u Republici

Broj stanovnika u opštini u periodu 2011-2017 smanjio se neznatno i to za 1,7%, odnosno opština je izgubila 459 stanovnika (sa 26.366 stanovnika u 2011. na 25.907 stanovnika u 2017. godini). Ovakav trend ukazuje na relativno stabilnu populaciju sa očekivanjem da će Sjenica za narednih 7 godina izgubiti manje od 2% stanovništva

Unutrašnje migracije kako opštine Sjenica, u posmatranom periodu karakterišu odseljavanje stanovništva iz ovih nerazvijenih područja u razvijenije urbane oblasti. Tokom perioda 2011-2017. opština Sjenica beleži konstantno negativan migracioni saldo, odnosno više stanovništva se odseli nego što se doseli u opštinu. Migracije stanovništva iz sela u grad, pored pozitivnih efekata (porast

zaposlenosti, veće mogućnosti za obrazovanje) imaju i brojne negativne posledice. Imajući u vidu da uglavnom migrira mlado i radno sposobno stanovništvo, rezultat je povećanje udela starog i smanjenje udela aktivnog poljoprivrednog stanovništva u nerazvijenim ruralnim područjima.

2.4. Lokalna samouprava

Opština Sjenica je definisana kao osnovna teritorijalna jedinica u kojoj se sprovodi lokalna samouprava.

Opštinska tela su: Predsednik opštine, Skupština opštine i Opštinsko veće. Opštinska uprava broji **X** zaposlenih. Sastoji se od sledećih odeljenja:

- Odeljenje za privredu i razvoj
- Odeljenje za budžet i finansije
- Odeljenje za lokalnu poresku administraciju
- Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine
- Odeljenje za komunalno – stambene poslove
- Odeljenje za društvene delatnosti
- Odeljenje za inspeksijske poslove
- Odeljenje za poslove organa opštine, opštu upravu i zajedničke poslove

Opština Sjenica je osnivač i finansira rad pet dole navedenih ustanova:

- Turistička organizacija Sjenica,
- Ustanova za sport i rekreaciju Sjenica,
- Ustanova kulture Sjenica,
- Biblioteka "Muhamed Abdagić
- Predškolska ustanova Maslačak

Opština Sjenica je osnivač sledećih javnih preduzeća:

- Javno komunalno preduzeće za uređenje građevinskog zemljišta Sjenica,
- JKP "Vrela" Sjenica,
- JKP Seoski vodovod Sjenica,
- JKP Pešterski vodovod

Opština Sjenica je zajedno sa opštinama Tutin i Novi Pazar osnovala "Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela"

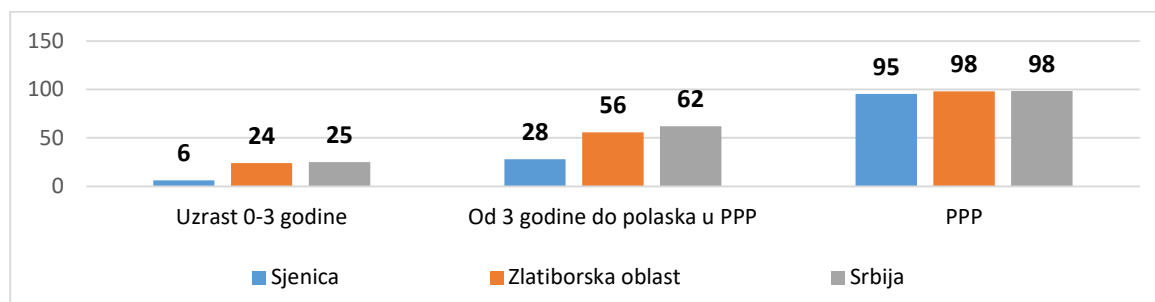
Budžet opštine Sjenica je u 2017. godini ostvario 7,420 mil. evra ukupnih prihoda, što je za 3,119 mil. evra više ili 72,5% realno više sredstava nego u 2011. godini kada je budžet opštine raspolagao sa 4,301 mil evra. Izvorni i ustupljeni prihodi su 2017. iznosili 2,2 mil. evra a stepen samofinansiranja Sjenice, koji se u posmatranom periodu 2011-2017, u zavisnosti od godine posmatranja, kretao u rasponu od 28% do 35%, ukazuje da opština nema dovoljnu finansijsku samostalnost da se finansira iz izvornih i ustupljenih prihoda, već da u velikoj meri zavisi od transfera od centralnih vlasti. Na to ukazuje i pokazatelj finansijske autonomije koji je u 2017. godini iznosio **32,3%. koji opštinu** Sjenica u poređenju sa susednim opštinama stavlja u poziciju najveće zavisnosti od transfersnih sredstava centralni vlasti i sa najnižom finansijskom samostalnošću. To takođe znači da će se izgradnju najvažnijih kapitalnih projekata, opština Sjenica morati u narednom periodu osloniti na sredstva Republike ili na sredstva iz pred pristupnih fondova.

2.5. Obrazovanje

Obrazovna struktura stanovništva u Sjenici je prilično loša – oko 50% stanovništva 15+ ima završenu samo osnovnu školu ili je bez obrazovanja dok je na nivou Srbije takvih 35%.

Obuhvat dece predškolskim obrazovanjem je izuzetno nizak, sem u PPP-om gde je obuhvat relativno zbog obaveznosti i iznosi 95% u 2017. godini. Obuhvat dece jaslenog uzrasta je samo 6% što je ekstremno malo i daleko ispod proseka Srbije a pogotovo daleko od nacionalnih ciljeva. Slična je situacija i sa obuhvatom dece vrtićkog uzrasta od 3 godine starosti do polaska u PPP čiji je obuhvat samo 28% u poređenju sa prosekom od 62% u Republici koji je inače na niskom nivou kako kada su u pitanju nacionalni ciljevi tako i u poređenju sa prosekom EU².

Grafikon 8. Obuhvat dece POV (%)

U Sjenici postoje 8 matičnih osnovnih škola sa čak 27 područna odeljenja u kojima je vrlo mali broj đaka - prosečan broj đaka po područnoj školi je 16 ukupno za sve razrede. Sva područna odeljenja nalaze se u vangradskim delovima Sjenice.

Sistem srednjeg obrazovanja na području opštine Sjenica čine dve srednje škole i to: Gimnazija „Jezdimir Lović“ i Tehničko-poljoprivredna škola sa ukupno 968 učenika

Sistem srednjeg obrazovanja na području opštine Sjenica čine dve srednje škole i to: Gimnazija „Jezdimir Lović“ i Tehničko-poljoprivredna škola.

U opštini Sjenica je nedavno otvoren Departman za biotehničke nauke državnog univerziteta u Novom Pazaru sa dva studijska programa: Agronomija i Prehrambena tehnologija. Navedena visokoškolska institucija čini važan resurs za razvoj poljoprivrede i proizvodnje hrane, kao strateških opredeljenja opštine.

2.6. Socijalna zaštita

Opština Sjenica pruža dve usluge socijalne zaštite – Pomoć u kući za stare i odrasle i Dnevni Boravak za decu/mlade sa smetnjama u razvoju. Obe usluge pruža nevladina organizacija „Udruženje Povetarac“ ali su za razliku od prethodnih godina sada usluge u potpunosti finansiranje sa centralnog nivoa i putem participacije a opština ne učesvuje u finansiranju.

² Baucal et.al (2015). ECEC IN SERBIA: SITUATIONAL ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS. World Bank

Uslugu DB za decu/mlade sa smetnjama u razvoju i invaliditetom opština je u 2018. godini obezbedila za 16 korisnika³. Jedini izvor za finansiranje usluge je namenski transfer u iznosu od 3.700.000 dinara.

Pomoć u kući za starije i odrasle je organizovana za ukupno 85 korisnika prosečno mesečno, od kojih je njih 4 mlađe od 65 godina starosti, a 75 korisnika su žene. Uslugu pruža 10 negovateljica, od marta do decembra, a ukupni godišnji rashodi iznose 4.550.000 dinara. Najveći deo sredstava se obezbeđuje putem namenskog transfera (4.400.000 dinara), dok se ostatak prikuplja putem participacije korisnika. **Dostupnost usluge pomoć⁴ pomoć u kući za stare i odrasle u opštini Sjenica 2015. godine bila je na višem nivou od proseka za sve opštine**, pogotovu ako razmatramo hipotetičku stopu obuhvata. Naime, opšta stopa obuhvata korisnika starijih od 65 godina je 2,18% i jednaka je hipotetičkoj stopi obuhvata korisnika uslugom, dok su prosečna opšta stopa obuhvata i prosečna hipotetička stopa redom 1,94% i

Od programa **novčane pomoći**, opština Sjenica je u 2018. godini obezbedila jednokratne novčane pomoći ugroženim licima, odnosno novčana davanja bez provere dohotka i imovine. Ukupni godišnji rashodi za ova davanja su iznosili 4.415.000 dinara.

2.7. Komunalna infrastruktura

2.7.1. Saobraćajna infrastruktura

Putna infrastruktura je od životnog značaja za stanovnike Sjenice, imajući u vidu razuđenost opštine.

Opština Sjenica se nalazi između dva železnička (Beograd-Bar i Beograd-Kraljevo-Skoplje) i dva drumska koridora (Ibarska magistrala i Beograd-Crnogorsko primorje). Najznačajnija saobraćajnica koja prolazi kroz opštinu je magistralni put Raška - Novi Pazar – Sjenica - Prijepolje. Magistralni putni pravci čine mali udeo u ukupnoj dužini puteva.

Gustina putne mreže je relativno mala (dužina puteva prema površini) u opštini Sjenica i iznosi 0,45 km puta na km². Regionalna mreža puteva učestvuje sa oko 28% u ukupnoj dužini puteva. Svega oko 30% regionalnih puteva je pokriveno asfaltom. Ukupna dužina puteva i kvalitet putne mreže na teritoriji opštine Sjenica nije na zadovoljavajućem nivou.

Grafikon 6 Dužina puteva u km u opštini Sjenica 2017. godine. Izvor: Opštine i regioni u Republici Srbiji

Ukupno	Savremeni kolovoz	Državni putevi I reda		Državni putevi II reda		Opštinski putevi	
		svega	Savremeni kolovoz	svega	Savremeni kolovoz	svega	Savremeni kolovoz
477,631	177,427	66,047	66,047	116,6	53,38	295,0	58,0

Preko teritorije opštine Sjenica prolazi deo železničke pruge Beograd-Bar, međutim opština nema dobru putnu povezanost sa železničkom prugom niti koristi mogućnosti železničkog saobraćaja.

³ Prema istraživanju CSP i SIPRU *Mapiranje usluga socijalne zaštite u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava u Republici Srbiji za 2018. godinu*, koje je u toku.

⁴ Dostupnost se meri preko stope obuhvata, tj. odnosom broja korisnika usluge i ukupne populacije odgovarajućeg uzrasta (konkretno gledamo populaciju 65+ obzirom da dominira usluga pomoć u kući za stara lica). Dostupnost se računa i za stvaran broj korisnika, ali i za ekvivalentan broj korisnika, te postoje i dve stope obuhvata – opšta stopa obuhvata starih uslugom pomoć u kući i hipotetička stopa obuhvata starih uslugom pomoć u kući. Izvor: Matković, G., Šunderić Ž., (2018), *Model za lokalizaciju procesa evropskih integracija za oblast socijalne i dečije zaštite*, Centar za socijalnu politiku, Beograd, str. 32., dostupno na [http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Model za lokalizaciju procesa evropskih integracija-socijalna i decija zastita.pdf](http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Model%20za%20lokalizaciju%20proces%20evropskih%20integracija%20socijalna%20i%20decija%20zastita.pdf)

2.7.2. Vodovodna i kanalizaciona infrastruktura

Naselja sa pijaćom vodom se snabdevaju iz lokalnih vodovoda. Ukupna dužina vodovodnih mreža iznosi 1201 km, a priključena su 86% domaćinstva odnosno njih 5.665. Sa kanalizacionom mrežom je situacija drugačija, tako da ukupna dužina kanalizacione mreže iznosi 47 km sa priključenih 3.050 domaćinstava što predstavlja 46% ukupnog broja domaćinstava. Broj domaćinstava priključenih na vodovodnu i kanalizacionu mrežu u opštini Sjenica, 2011-2017

Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu u opštini Sjenica je povećan za 22% (sa 2.500 domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu u 2011. na 3.050 domaćinstava u 2017. godini).

U gradu nema sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Kanalizaciona mreža se izliva u reke Uvac i Vapu.

2.7.3. Upravljanje čvrstim otpadom

Prema raspoloživim podacima, otpad se organizovano sakuplja samo u gradskoj sredini. Ne vrši se klasifikacija otpada na mestu nastanka ili mestu odlaganja, tako da nema ni reciklaže otpada. Seoske sredine nisu pokrivene organizovanim odnošenjem otpada, što uslovljava da svako selo ili naselje ima svoja smetlišta/divlje deponije nad kojima nema kontrole. Procena je da se na ovaj način odlaže do 10% ukupnog smeća.

Otpad koji proizvode privredni subjekti i zdravstvene ustanove se organizovano sakuplja i odlaže. Sjenica nema registrovanu deponiju ali postoje dve ne registrovane deponije koje se prostiru na oko 10 ha. Inicijativa za izgradnju sanitarne deponija Banjica, kojom treba da se reši problem odlaganja otpada iz Priboja, Prijepolja, Sjenice i Nove Varoši, pokrenuta je pre 15 godina, ali investicija nikada nije realizovana.

2.8. Privreda

Prema stepenu razvijenosti jedinica lokalnih samouprava za 2014. godinu, opština Sjenica spada u četvrtu grupu koju čini 44 izrazito nedovoljno razvijenih jedinica lokalnih samouprava čiji je stepen razvijenosti ispod 60% republičkog prosejka.

S obzirom na oskudnu radnu snagu sa tendencijom dalje migracije, razvojni potencijal Sjenice leži u razvoju poljoprivrede, posebno stočarstva, i turizma. Ovaj potencijal se zasniva na ključnim geografskim karakteristikama Pešterske visoravni, prirodnog rezervata Uvac i karakteristikama poljoprivrednog zemljišta i klimom.

U strukturi prerađivačke industrije preovladava tekstilna industrija i prerađivački kapaciteti u oblasti poljoprivrede, kao što su zanatske klanice i mlekare.

U Sjenici se nalazi i rudnik mrko-lignitskog uglja „Štavalj“ koji posluje u sastavu JP za podzemnu eksploataciju uglja, Rembas-Resavica.

2.8.1. Struktura privrede

Ukupan broj privrednih subjekata koji posluje u Sjenici iznosi 882. Preduzetnička klima u opštini je daleko ispod proseka države. Broj aktivnih privrednih društava na 1.000 stanovnika iznosi 6,4 (prosek u državi je 19), dok je broj preduzetničkih radnji je na 1000 stanovnika 27 (prosek RS je 36,17 preduzetničkih radnji je na 1000 stanovnika)

2.8.2. Zaposlenost

Stopa zaposlenosti, koja se izračunava odnosom broja zaposlenih i ukupno aktivnog stanovništva je prilično visoka i iznosi 55%.

Ukupan broj zaposlenih na teritoriji opštine Sjenica iznosi 4.671 lica, od toga 65% su zaposleni u pravnim licima (privredna društva, ustanove, zadruge i druge organizacije), 22% su privatni

preduzetnici (lica koja samostalno obavljaju delatnost) i zaposleni kod njih i 13% registrovani individualni poljoprivrednici.

Najveći broj zaposlenih , 26% radi u sektoru prerađivačke industrije zatim u obrazovanju 13,4%, rudarstvu 9,8%, trgovini 9% i državnoj upravi 8%

2.8.3. *Nezaposlenost*

Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje ukupan broj nezaposlenih lica na kraju 2018.g iznosio je 4.990. U odnosu na popis iz 2011.god, kada je broj nezaposlenih iznosio 5.202 smanjenje broja nezaposlenih je 5%, pri čemu se broj nezaposlenih na 1000 stanovnika kreće oko 200 nezaposlenih, dok od ukupnog broja nezaposlenih, 47% su žene. Od ukupnog broja nezaposlenih, 48% čini nekvalifikovana radna snaga, što je prilično veliki udeo, i iz ovog razloga potrebno je uložiti značajnije napore na prekvalifikaciji i dokvalifikaciji ovog korpusa radne snage.

2.9. Poljoprivreda

Od ukupno 25.907 stanovnika čak 14179 je angažovano u poljoprivredi (Popis poljoprivrede) što je čak 54,73% stanovništva, što jasno ukazuje na činjenicu koliko je važna poljoprivreda za Sjenicu.

opština Sjenica raspolaže sa 105.159,5 ha poljoprivrednog zemljišta. U strukturi zemljišta dominiraju prirodne livade i pašnjaci (oko 45.000 ha) uz malo prisustvo obradivog poljoprivrednog zemljišta (16.208ha), na kojima dominira proizvodnja raži, ječma, pšenice i krmnog bilja za potrebe stočarstva.

Zemljišni posedi su značajni, tako da je prosek po PG je 9,74 ha što je daleko iznad proseka Srbije (5,44ha) i Zlatiborske oblasti (4,76ha). Iako Sjenica ima veoma povoljnu hidrologiju navodnjava se značajno manji broj ha svega 53 ha prema popisu iz 2012. godine. Pored poljoprivrednog zemljišta šume predstavljaju značajan potencijal i zahtevaju 28.419 ha.

Na teritoriji opštine Sjenica postoji 5910 gazdinstava. Osnovna grana poljoprivrede je stočarstvo kojim se bavi čak 4246 od 5910 gazdinstava na području Sjenice i stavlja je na prvo mesto po gajenju goveda i ovaca. Od ratarskih kutlura najzastupljenije su žitarice i krmno bilje, što se poklapa sa potrebama stočarske proizvodnje. U okviru raspodele žene učestvuju značajno u radu na gazdinstvima ali ne i u upravljanju istim.

Na osnovu popisa poljoprivrede veliki broj gazdinstava se bavi drugom profitabilnom aktivnošću pored primarene poljoprivredne proizvodnje – 1963, ali samo 273 gazdinstva ostvariju 50% ili više ukupne zarade od nepoljoprivrednih delatnosti. Najveći broj se bavi preradom mleka i mesa.

Većina poljoprivrednih gazdinstava ima skroman i veoma zastareo tehničko tehnološki park.

Pored ovčarstva i govedarstva naveli smo da ima veoma veliki broj domaćinstava koje vrše preradu mleka. Od toga izdvajaju se 5 preradnih kapaciteta sa nešto većim kapacitetom od 50 do 150 tona na godišnjem nivou koji su uz pomoć JLS te stranih donacija uspeali brendirati i zaštititi čak tri tradicionalna proizvoda sa geografskim poreklom ovog kraja. Uz pravilno investiranje u stočni fond, prerađivačke kapacitete, udruživanje i dalje brendiranje procenjuje se da moguće je ostvariti povećanje stočarske proizvodnje, te proizvodnje mleka i mlečnih proizvoda za oko 3 puta, što bi bitno uticalo na sveukupni razvoj privrede opštine.

Na teritoriji opštine formirano je Udruženje proizvođača sira Sjenički sir koje broji preko 15 članova, što mlekaru što individualnih gazdinstava koji se bave uzgojem stoke u Sjeničkoj opštini. Ovo udruženje

je od 2014. godine nosilac oznake geografskog proreka Sjenički kravljji sir. Uz pomoć projekta EU Progres brendirano je tri tradicionalna poljoprivredna proizvoda sa Peštersko sjeničke visoravni. A to su Sjenički kravljji sir, Sjenička jagnjetina i Sjenička stelja. Ovo su pravi koraci ka udruživanju i transferu znanja te spajanju savremenih trendova i tradicionalne proizvodnje.

Izuzetno važan resurs je Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela čija je osnovna funkcija povezati idnividualne proizvođače u opštinama, obezbediti im laboratoriju, stručnu pomoć kako u vidu savetovanja i transfera znanja u poljoprivrednoj proizvodnji tako i u pogledu prerade i razvoja biznisa. Regionalni centar predstavlja čvorište za razmenu iskustava i transfer znanja kao i proveru kvaliteta proizvoda i pristup novim stranim tržištima, i primer dobre prakse upravljanja razvojem poljoprivrede, kao i međupštinske saradnje.

2.10. Turizam

Osim poljoprivrede, turizam je ocenjen kao jedan od glavnih prioriteta i pokretač ekonomskog rasta za opštinu Sjenica imajući u vidu izuzetne tri ključna turistička lokaliteta: Prirodni rezervat Uvac sa Sjeničkim jezerom kao turistički lokalitet od nacionalnog značaja, Peštersko polje, kao i Ski centar Žari. Ovi turistički lokaliteti nisu dovoljno iskorišćeni usled nedovoljne infrastrukturne opremljenosti i nerazvijenih promotivnih i prodajnih kanala., a dodatne prepreke se odnose na nedostatak organizovane turističke ponude, nedostatak ljudi sa adekvatnim veštinama, slabo finansiranje turizma i loše posete postojećim lokalnim događajima.

Trenutno postoje dva glavna nosioca turizma u Sjenici, i to: Turistička organizacija Sjenice i ski centar "Žari" čiji je osnivač opština.

Sjenica ne koristi svoj turistički potencijal u punom kapacitetu, i svoj dalji razvoj ne bi trebala da bazira na razvoju masovnog turizma. Umesto toga, Sjenica treba da naglasi ruralnu prirodu svog okruženja i promoviše turizam zasnovan na aktivnostima kao što su planinarenje i hajking, orijentacija, brdski biciklizam, skijaško trčanje, etno-seoski turizam, kao i gastronomija. Zbog toga bi ski centar "Žari" trebalo da promoviše nordijsko skijanje (cross – country i ski-touring), a "Žari" mogu postati veliki regionalni i eventualno evropski centar i glavna destinacija za biatlon.

Sve ovo za posledicu ima da je ukupan broj turista 2017.god, iznosio je 4407, sa prosečnim boravkom od 1,6 dana za domaće turiste i 1,3 za strane.

	Turisti			Noćenja turisti			Prosečan broj noćenja turisti	
	Svega	Domaći	Strani	Svega	Domaći	Strani	Domaću	Strani
2015	2970	1881	1089	5435	3704	1731	2,0	1,6
2016	3423	1791	1632	5297	2818	2479	1,6	1,5
2017	4407	2830	1577	6514	4387	2127	1,6	1,3

Izvor: Opštine u Srbiji 2018

Sjenica ne raspolaže dovoljnim smeštajnim kapacitetima. Za dalji razvoj turizma, potrebno je dodatno ulaganje u smeštajne kapacitete, kao i ugostiteljske objekte. Sjenica ima relativno nizak nivo pojedinaca koji rade u ugostiteljskom sektoru po glavi stanovnika i iznosi 4 zaposlena na 1000 stanovnika, što je nedovoljno za dalji razvoj turizma..

3. Vizija

Sjenica 2028 je:

Mesto netaknute prirode, sa uređenim životnim okruženjem, gde se proizvodi delikatesna hrana, sa razvijenom i jedinstvenom turističkom ponudom, multikulturni gradić ravnopravnih, mladih, zadovoljnih ljudi, sa posebnim duhom i zdravim načinom života.

4. Prioritetni ciljevi razvoja

Razvojni pravci	Životna sredina i infrastruktura	Ekonomski razvoj	Društveni razvoj
Prioritetni ciljevi razvoja	1.1 : Čiste i zaštićene rijeke Sjenice	2.1 Obezbeđen razvoj poljoprivrede u skladu sa zaštićenim prirodnim bogatstavom i karakteristikama	3.1 Povećan obuhvat dece predškolskim obrazovanjem
	1.2 Obezbedjena pijaća voda za sve (a gde to nije izvodljivo tehnička voda)	2.2 Unapređeni uslovi za proizvodnju i plasman premium prehrambenih proizvoda u skladu sa prirodnim potencijalima i geografskim poreklom	3.2 Unapredijen kvalitet i dostupnost osnovnog obrazovanja
	1.3 Unapređeno upravljanje čvrstim otpadom	2.3 Sjenica je jedinstvena i atraktivna turistička destinacija	3.3 Povećana dostupnost i kvalitet usluga socijalne zaštite
Ostali ciljevi razvoja		2.4 Sjenica je atraktivna investiciona lokacija	3.5 Srećna i zdrava omladina
		2.5 Iskorišćen energetska potencijal	

5. Mere za dostizanje prioritetnih ciljeva po razvojnim pravcima

5.1. Razvojni pravac 1 – Životna sredina i infrastruktura

Prioritetni cilj 1.1 : Očistiti i zaštititi reke Sjenice	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
	1.1.1 Udeo otpadnih voda koje se bezbedno prečišćavaju	0 %	60%
	1.1.2 Udeo domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	46%	70%
Obrazloženje Hidrološka mreža na teritoriji opštine Sjenice je dobro razvijena, tako da relativno dobro očuvani vodotoci predstavljaju veliki prirodni i razvojni resurs opštine. Reke pripadaju Drinskom, odnosno Crnomorskom slivu, a najznačajnije su Uvac			

i Vapa. Uvac je istovremeno i prirodno dobro pod zaštitom države, a protiče kroz opštinu u dužini od 43km. Uvac je najduža pritoka Lima i ima karakter planinske reke, što omogućava izraziti hidroenergetski potencijal, zahvaljujući čemu su na ovoj reci podignute tri brane, koje su formirale tri veštačka jezera : Zlatarsko, Sjeničko-Uvačko i Radoinjsko jezero. Na području JLS postoji 10 reka ponornica zavidne dužine, termalna vrela nalaze se severno od Sjenice na lokalitetima Banjica i Banja, ali se ne eksploatišu. Ispitivanja pokazuju da postojeći vodotok pripada drugoj klasi voda. U opštini se, uprkos bogatom vodnom potencijalu, ne vrši stalna kontrola kvaliteta voda, niti postoje merna mesta za određivanje kvaliteta voda, tako da je moguća tendencija pogoršavanja kvaliteta vode Sjeničkim vodotokovima.

Uredbom Vlade Republike Srbije, područje doline Uvca u kome su Sjeničko, Zlatarsko i Radoinjsko jezero, brda u međurečju reka Uvca i Vape i delovi njihovih pritoka Veljušnice, Zlošnice, Marića reke, Tisovice, Vršavine, Kladnice i više potoka, stavljeno je pod specijalni režim zaštite i proglašeno za Zaštićeno Prirodno dobro Prve kategorije od izuzetnog značaja, koje se prostire na 7.543 hektara. Specijalni rezervat prirode "Uvac" nalazi se na teritoriji opštine Nova Varoš, sa površinom od 5525 hektara i na teritoriji opštine Sjenica sa površinom od 2018 hektara.

Akumulacija Uvac se tretira kao izvoriste od regionalnog značaja. Pored toga specijalni rezervat prirode Uvac čini jednu od najvećih nacionalnih atrakcija, koja privlači veliki broj domaćih i stranih turista. Meandri Uvca su našli mesto u svim turističkim reklamnim spotovima i svim turističkim promotivnim materijalima.

Sa druge strane, u Sjenici ne postoji sistem za prečišćavanje otpadnih voda, a kanalizaciona mreža se uliva direktno, ili u pritoke reke Uvac uzvodno od Rezervata prirode Uvac, što izaziva zagađenje izvorišta od regionalnog značaja i jednog od turističkih simbola Srbije.

U opštini nema velikih zagađivača (kojima je potrebna studija procene uticaja na životnu sredinu), a izvori formiranja većih količina otpadnih voda su domaćinstva, zanatske i druge radionice, škole itd. Ukupna dužina kanalizacione mreže iznosi 47 km sa priključenih 3.050 domaćinstava što predstavlja 46% ukupnog broja domaćinstava.

Kako bi se očistili i očuvali Sjenički vodotokovi, te obezbedili uslovi za razvoj turizma, neophodno je obezbediti integrisan sistem za upravljanje otpadnim vodama.

Veza i doprinos ciljevima održivog razvoja

Cilj 6. Obezbediti dostupnost i održivo upravljanje vodom i sanitacijama za sve

6.3 Do kraja 2030. unaprediti kvalitet vode smanjenjem zagađenja, eliminisati rasipanje i na najmanju moguću meri svesti ispuštanje opasnih hemikalija i materijala, prepoloviti udeo nepročišćenih otpadnih voda i značajno povećati recikliranje i bezbednu ponovnu upotrebu na globalnom nivou

6.6 Do 2020. godine zaštititi i obnovljati ekosisteme vezane za vodu, uključujući planine, šume, močvare, reke, akvifere i jezera

Predložene mere za ostvarenje prioritetno cilja 1.1

1.1.1 Produžavanje kanalizacione mreže

Opis:

Imajući u vidu da izgrađena kanalizaciona mreža nije funkcionalna, jer se izliva direktno u reku Jablanicu i Glibanski potok koje završavaju u slivu reke Uvac, neophodno je izgraditi nedostajuće kolektore, koji će otpadne vode sprovesti do glavnog kolektora i lokacije za prečišćavanje otpadnih voda.

Najveći prioritet predstavlja izgradnja istočnog kraka kolektora koji će se pružati od Hotela Borići do glavnog kolektora. Pomenuti krak će ići levom obalom reke Jablanice do lokacije predviđene za glavno postrojenje za prečišćavanje. Postoji pripremljena projektna dokumentacija za istočni krak kolektora.

Neophodno je takođe izgraditi kolektor, koji će omogućiti deo kanalizacione mreže koji se izliva direktno u Glibanski potok postane funkcionalan i priključi se na glavni kolektor. Potrebno je pripremiti projektnu dokumentaciju, obezbediti finansijska sredstva i izvesti radove.

Odgovorna strana: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine

Procenjena vrednost: 53.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni

Vremenski rok: srednji

1.1.2 Izgradnja glavnog kolektora sa prečišćivačem

Opis:

Glavni kolektor otpadnih voda nije završen. Posledica je direktno izlivanje otpadnih voda i kontaminacija rečnih vodotokova. U planu je produženje glavnog kolektora od mesta izlivanja do lokacije koja je predviđena za izgradnju postrojenja za preradu otpadnih voda, kao i izgradnja samog postrojenja za preradu. Postoji razvijena i spremna projektna dokumentacija.

Odgovorna institucija: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine

Procenjena vrednost: 580.000.000

Izvori finansiranja: Eksterni

Vremenski rok: Srednji

1.1.3 Izgradnja i odvajanje sistema za atmosfersku kanalizaciju

Opis:

Na velikoj teritoriji opštine Sjenica se atmosferska kanalizacija uliva u fekalnu koja nema kapacitet da primi velike količine vode nastale usled topljenja snega, ili intenzivnih padavina, što izaziva povremena izlivanja. S obzirom da atmosferske vode ne zahtevaju tretman i prečišćavanje, a da su troškovi prečišćavanja otpadnih voda značajni, racionalno bi bilo vraćati atmosfersku vodu u rečne vodotokove, što zahteva razdvajanje atmosferske od fekalne kanalizacije. Procenjuje se da je potrebno izgraditi oko 10 km atmosferske kanalizacije. Prioritene lokacije su: ulica Pešterska, Zmaja od Bosne, Jezdimira Lovića i Muhadžer mahala, gde je potrebno odvajanje, a deo će se rešiti kroz izgradnju kolektora i nove kanalizacione mreže.

Odgovorna institucija: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine

Procenjena vrednost: 120.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni

Vremenski rok: Srednji

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 1.2: Obezbeđena pijaća voda za sve	1.2.1 Udeo stanovništva koje koristi pijaću vodu iz sistema kojima se bezbedno upravlja	86%	95%

Obazloženje:

Na teritoriji opštine Sjenica veliki broj domaćinstava nema pristup pijaćoj vodi, a u određenim delovima se javljaju i problemi sa snabdevanjem tehničkom vodom. Preko 14% domaćinstva nije priključeno na gradski vodovod. U seoskim sredinama, domaćinstva se najčešće snabdevaju vodom iz bunara, čiji se kvalitet u većini slučajeva ne kontroliše. Najteža je situacija u seoskim sredinama na Pešteru, u čijim delovima postoje veliki problemi sa vodosnabdevanjem, naročito u letnjim, sušnim mesecima. Dominantna delatnost stanovnika pešterskih sela je stočarstvo. Nedostak pijaće i tehničke vode iz sistema kojima se bezbedno upravlja čini ogroman problem za svakodnevni život i održivost glavne privredne delatnosti – stočarstva. Na Pešteru su problem veliki gubici, te rubna i naselja koja su na većoj nadmorskoj visini imaju problema sa snabdevanjem. Pešterski vodovod izgrađen još davne 1975. godine, dužine preko 70 kilometara, koji se

proteže se od izvorišta u selu Djerekare, na teritoriji opštine Tutin, do mesta Crvsko na teritoriji opštine Sjenica i čini osnovni način vodosnabdevanja žitelja više desetina sela na Peštorskoj visoravni koji uglavnom žive od bavljenja stočarstvom. Posebno su ugroženi stanovnici sela Crvsko, Boljeva, Žitnice i Giljeva. Poslednjih godina, nažalost zbog dotrajalosti, čestih kvarova, gubitaka u sistemu i povećanih potreba stanovnika javljaju se problemi koji ugrožavaju normalan život i rad ali i stočarsku proizvodnju. Sve gore nevedeno ukazuje na neophodnost rekonstrukcije Peštorskog vodovoda na teritoriji opštine Sjenica u dužini od oko 40 km.

Veza sa COR

Cilj 6. Obezbediti sanitarne uslove i pristup pijaćoj vodi za sve

6.1 Do 2030. postići univerzalan i jednak pristup bezbednoj i priuštivoj pijaćoj vodi za sve.

Cilj 2. Svet bez gladi

2.3 Do 2030. udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane, a posebno žena, autohtonih naroda, porodičnih poljoprivrednih proizvođača, stočara i ribara, kroz bezbedan i jednak pristup zemljištu, drugim proizvodnim resursima i podacima, saznanjima, finansijskim uslugama, tržištima i mogućnostima za ostvarivanje dodatne vrednosti, odnosno za zapošljavanje van poljoprivrede.

Predložene mere

1.2.1 Izgradnja i rekonstrukcija vodovodne mreže na Pešteru

Mera podrazumeva rekonstrukciju Peštorskog vodovoda na teritoriji Opštine Sjenica. Rekonstrukcija je neophodna usled dotrajalosti cementno-azbestne mreže zbog koje su javljaju ogromni gubici u vodovodnoj mreži, što prouzrokuje česte nestašice vode i ozbiljne probleme vodosnabdevanju stanovnika Peštorskih sela i onemogućava normalan život i bavljenje stočarstvom. Tokom 2017. godine je napravljen projekat na bazi zajedničkog sporazuma Opštine Sjenice, opštine Tutin i Vlade republike Srbije o zajedničkom finansiranju i realizaciji projekta, koji će se zbog svoje vrednosti i kompleksnosti realizovati etapno, tokom nekoliko godina.

Odgovorna strana: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine i JKP Peštorski vodovod

Procenjena vrednost: 150.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Opštinski i Nacionalni budžet

Vremenski rok: Srednji

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 1.3: Unapređeno upravljanje čvrstim otpadom	1.3.1 Udeo domaćinstava koji ima pristup sistemu za odnošenje smeća	2900	4500

Obrazloženje

Otpad se organizovano sakuplja samo u gradskoj sredini. Ne vrši se klasifikacija otpada na mestu nastanka ili mestu odlaganja, tako da nema ni reciklaže otpada.

Seoske sredine nisu pokrivene organizovanim odnošenjem otpada, što uslovljava da svako selo ili naselje ima svoja smetlišta/divlje deponije nad kojima nema kontrole. Procena je da se na ovaj način odlaže do 10% ukupnog smeća. Trenutno 2900 domaćinstava koristi usluge odnošenja smeća. Gotovo sva domaćinstva su u gradskoj zoni. Samo Duga

Poljana i Štavalj imaju delimičan pristup organizovanom odnošenju smeća. Otpad koji proizvode privredni subjekti i zdravstvene ustanove se organizovano sakuplja i odlaže. U Sjenici nema zvanično registrovane deponije, ali postoje dve ne registrovane deponije koje se prostiru na oko 10 ha. Prva deponija se nalazi na samoj obali reke Uvac. Udaljena je tri km od centra grada. Odlaganje smeća na ovoj deponiji je vršeno u periodu 1983-2007. god. kada je i zatvorena odlukom republičkog ekološkog inspektora. Delimično je sanirana nasipanjem sloja zemlje 2007. godine. Druga deponija se nalazi u blizini magistralnog puta Sjenica–Nova Varoš, na području zvanom “Govedak”. Udaljena je od Sjenice 12 km. Deponovanje smeća na ovoj deponiji se vrši od 2007. god. Ova deponija takođe nije registrovana. Nepostojanje sistema za upravljanje čvrstim otpadom ima za posledicu konstantno zagađenje životne sredine. Zdrava i čista životna sredina, pored toga što čini strateško opredeljenje, sadržano u razvojnoj misiji Opštine Sjenica, čini i osnovnu pretpostavku za bavljenje najznačajnim privrednim delatnostima na kojima je baziran ekonomski razvoj opštine Sjenica, a to su poljoprivreda, proizvodnja hrane i turizam. Sjenica takođe nema sistem za upravljanje ostacima uginulih životinja. Imajući u vidu da na teritoriji opštine Sjenica postoji ogroman broj grla stoke, stvara se ogromna količina, oko 500 t ove vrste materijala koja zahteva poseban vid upravljanja.
Veza sa COR Cilj 11. Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim 11.3 Do 2030. unaprediti inkluzivnu i održivu urbanizaciju i kapacitete za participativno, integrisano i održivo planiranje i upravljanje ljudskim naseljima u svim zemljama 11.6 Do 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu meren po glavi stanovnika, uključujući posebnu pažnju o kvalitetu vazduha i upravljanju otpadom na opštinskom i drugim nivoima.
Mere koje doprinose ostvarenju prioritetnog cilja 1.3
1.3.1. Uspostavljanje sistema za odnošenje smeća u seoskim sredinama Mera podrazumeva nabavku dva dodatna vozila za odnošenje smeća i oko 200 kontejnera koja bi bila postavljena na frekventnim lokacijama u seoskim sredinama. Na ovaj način će usluga organizovanog odnošenja smeća biti dostupna u selima na teritoriji opštine Sjenica. Očekuje se da ova mera za rezultat ima suzbijanje divljih deponija na selima i značajno čišćije okruženje što je značajan preduslov za razvoj turizma. Odgovorna institucija: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine i JKP Vrela Procenjena vrednost: 23.000.000 RSD Izvori finansiranja: Interni i eksterni Vremenski rok: Srednji
1.3.2. Podizanje svesti o pravilnom odlaganju čvrstog otpada i aktivacija građana Mera podrazumeva razvoj i realizaciju programa koji će građanima na jasan i prijemčiv način objasniti važnost i prednosti pravilnog odlaganja otpada, odgovornosti svakog pojedinca za očuvanje i načinima odgovornog postupanja prema životnoj sredini. Odgovorna strana: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine i JKP Vrela i Udruženja građana Procenjena vrednost: 2.000.000 RSD Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Kratak

1.3.3. Prikupljanje i privremeno čuvanje uginulih životinja

Mera ima za cilj rešenje problema nebezbednog upravljanja ostacima uginulih životinja, koje se trenutno odnose i odlažu na neregistrovanu deponiju sa ostalim čvrstim otpadom. Ovakva situacija predstavlja opasnost po zdravlje ljudi i životinja. Realizacija mere podrazumeva nabavku specijalnog vozila i opreme za transport, izgradnju međuoobjekta za čuvanje i uspostavljanje sistema. Razvijen je projekat, opredeljena je lokacija i obezbeđena je građevinska dozvola za izgradnju objekta.

Odgovorna strana: Opština Sjenica, Odeljenje za urbanizam, imovinsko pravne poslove i zaštitu životne sredine i JKP Vrela i Udruženja građana

Procenjena vrednost: 35.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni

Vremenski rok: Kratak

5.2. Razvojni pravac 2: Ekonomski razvoj

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 2.1 Obezbeđen razvoj poljoprivrede u skladu sa zaštićenim prirodnim bogatstvom i karakteristikama	2.1 Prosečna dnevna količina proizvedenog mleka	150 000 l	250 000 l
	2.2 Broj tovnih grla junadi / ovaca godišnje	2000 junadi / 15000 jagnjadi	5000 junadi / 30 000 jagnjadi
	2.3 Površine pod heljdom / krompirom	150 ha heljda 100 ha krompir	300 ha heljda / 300ha krompir
	2.4 Broj aktivnih pčelinjih društava	3500	5000

Obrazloženje:

Poljoprivreda se može smatrati vodećom privrednom granom u opštini, što se može zaključiti na osnovu postojanja 5.910 registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u kojima živi 14.295 stanovnika, što znaci da 54,16% stanovništva Sjenice zvanično živi od poljoprivredne proizvodnje. Ovom broju treba dodati gazdinstva koja se bave poljoprivredom kao sporednom/dodatnom ekonomskom aktivnošću.

Sjenica poseduje značajne konkurentske prednosti u oblasti poljoprivrede u odnosu na druge lokalne samouprave, kao što su: velike i kvalitetne pašne površine najmlađe stanovništvo u Srbiji, zaštićeno geografsko poreklo brojnih proizvoda

poput sjeniškog ovčijeg i kravljeg sira i sjeničke jagnjetine, Regionalni centar za razvoj poljoprivrede koji uspostavlja infrastrukturu za kontrolu kvaliteta, i druge.

Uprkos odličnim uslovima za razvoj poljoprivrede, razvojni potencijal ove privredne grane nije dovoljno iskorišćen. Glavni uzroci za to su: Nedovoljne kompetencije poljoprivrednih proizvođača, nedovoljna tehnička opremljenost gazdinstava, slabo korišćenje raspoloživih podsticaja i udruživanje.

Veza sa COR

Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu

2.3 Do kraja 2030. udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane

2.4 Do kraja 2030. obezbediti održive sisteme za proizvodnju hrane

Mere koje doprinose ostvarenju prioritetnog cilja 2.1

2.1.1. Unapređenje znanja i tehničko - tehnološkog nivoa u poljoprivrednoj proizvodnji

Mera ima za cilj da transformiše poljoprivredu u Sjenici od trenutnog sistema - naturalne proizvodnje ka tržišno usmerenom sistemu zasnovanom na lancu vrednosti. Mera podrazumeva podršku Regionalnom centru za razvoj poljoprivrede i sela da kao multidisciplinarni resursni centar za poljoprivredu pruža kombinovane laboratorijske, tehničke, edukativne, savetodavne usluge koje poljoprivrednicima treba da pomognu da unaprede svoje znanje, veštine i stavove, pristup informacijama, tehnologijama, tržištima itd. Mera pored gore pomenutog podrazmeva i dodatno opremanje laboratorije Regionalnog centra, koje će omogućiti sprovođenje analize zemljišta i dodatne mikrobiološke analize. Sjenica pored poseduje odlične uslove za razvoj pčelarstva, kao i proizvodnju helje i krompira. Stoga mera podrazumeva i podršku za proizvodnju ovih proizvoda.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela

Procenjena vrednost: 30 000 000 dinara (godišnje)

Izvori finansiranja: Interni i eksterni

Vremenski rok: Kratak

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 2.2 Unapređeni uslovi za proizvodnju i plasman premium prehrambenih proizvoda u skladu sa prirodnim potencijalima i geografskim poreklom	2.2.1 Procenat prerađenog mleka	30%	60%
	2.2.2 Procenat prerađenog mesa	30%	60%
	2.2.3 Procenat proizvedenih proizvoda za zaštićenim geografskim poreklom	0%	30%

Obrazloženje:

Sjenica poseduje značajne konkurentske prednosti u oblasti prerade hrane u odnosu na druge lokalne samouprave, kao što su: značajna i jako kvalitetna sirovinaska baza zasnovana na razvijenom stočarstvu, zaštićeno geografsko poreklo brojnih proizvoda poput sjeniškog ovčijeg i kravljeg sira i sjeničke jagnjetine, Regionalni centar za razvoj poljoprivrede koji uspostavlja infrastrukturu za kontrolu kvaliteta. Uprkos odličnim preduslovima, razvojni potencijal proizvodnje hrane nije dovoljno iskorišćen. Mogućnosti za preradu poljoprivrednih proizvoda nisu dovoljno iskorišćene usled malog broja i nedovoljnog kapaciteta prerađivača pre svega mleka i mesa, a onda i pčelinjih proizvoda, heljde, lekovitog bilja i šumskih plodova. Uslovi za plasman poljoprivredno – prehrambenih proizvoda nisu na adekvatnom nivou, a sjenički prehrambeni proizvodi uprkos tome što su poznati po kvalitetu, nisu dovoljno vidljivi na domaćem, a posebno na

stranom tržištu. Usled neuređenog vrednosnog lanca, ovi proizvodi se prodaju po izuzetno niskim cenama kako bi bili konkurentni drugim sličnim proizvodima znatno slabijeg kvaliteta iz zemlje i inostranstva. Uprkos postojanju tri lokalna proizvoda za zaštićenim geografskim poreklom, do sada nije uspostavljen referentni sistem za kontrolu kvaliteta, te ova šansa do sada nije tržišno valorizovana.

Veza sa COR

Cilj 2. Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu

2.3 Do kraja 2030. udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane

2.4 Do kraja 2030. obezbediti održive sisteme za proizvodnju hrane

Mere koje doprinose ostvarenju prioritetnog cilja 2.2

2.2.1. Podrška izgradnji mikro-prerađivačkih kapaciteta sa posebnim akcentom na mleko i meso

Podrška izgradnji mikro-prerađivačkih kapaciteta za prehrambene proizvode će se implementirati kroz Lokalni program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i ruralnog razvoja, koji opština Sjenica do sada nije razvijala i implementirala. Mera podrazumeva finansijsku i tehničku podršku primarnim proizvođačima mleka, mesa i drugih poljoprivrednih proizvoda, uključujući heljdu, pčelinje proizvode, šumske plodove i lekovito bilje da započnu preradu, čime bi se omogućilo stvaranje dodatne vrednosti i produžavanje lanca vrednosti. U okviru ove mere će se dodatno podsticati udruživanje primarnih proizvođača u cilju zajedničke prerade.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela

Procenjena vrednost: 2-3 000 000 dinara (godišnje)

Izvori finansiranja: Interni i eksterni

Vremenski rok: Kratak

2.2.2 Unapređenje uslova za plasman poljoprivredno – prehrambenih proizvoda

Proizvođači proizvoda od mleka i mesa će izgradnjom zelene pijace konačno dobiti bezbedno i sanitarno uslovno mesto za plasman svojih proizvoda, uz poštovanje svih relevantnih evropskih standarda. Pijaca će biti opremljena modernim rashladnim vitrinama i vagama. U okviru mere se podrazumeva i godišnje organizovanje Sajma poljoprivrede, kao prilike da se lokalni proizvođači na pravi način predstave potencijalnim domaćim i stranim partnerima i ugovore buduće poslove. Još jedan bitan aspekt je podrška brendiranju proizvoda, kao i podrška poljoprivrednicima u ostvarivanju sertifikata za proizvodnju proizvoda sa zaštićenim geografskim poreklom. Pored konvencionalnih kanala prodaje, planirano je raditi i na razvoju online kanala.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela

Procenjena vrednost: 1 000 000 dinara z Poljoprivredni sajam/ godišnje

1 000 000 dinara za brendiranje i marketing/godišnje

Izvori finansiranja: Interni i eksterni

Vremenski rok: Kratak

Prioritetni cilj 2.3 Sjenica je jedinstvena i atraktivna turistička destinacija	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
	Broj turista	4407	9000
	Broj noćenja	6390	12000

Uprkos postojanju izuzetnih prirodnih lepota i ambijenta za privlačenje turista – pet zaštićenih područja, aktivnosti opštinske Turističke organizacije, formiranom ski centru Žari, činjenica je da turistički potencijali nisu dovoljno iskorišćeni. O tome govori podatak da je ukupan broj registrovanih turista 2017.god, iznosio je 4407, sa prosečnim boravkom od 1,6 dana za domaće turiste i 1,3 za strane. Čak iako se uzme u obzir procena da je realno broj turista duplo veći, jer mnogi ne bivaju registrovani, to je zaista nedovoljno da bi turizam postao privredna delatnost koja može značajno da utiče na ekonomski razvoj opštine.

Glavni Uzroci ovakve situacije su: Ne postoji ni lokalna, ni regionalna politika razvoja turizma. Turistička ponuda nije dovoljno razvijena. Potencijal zaštićenih područja nije dovoljno iskorišćen. Glavni turistički lokaliteti: Sjeničko jezero sa vidikovcima, Ski centar Žari i Peštersko polje nisu dovoljno razvijeni i iskorišćeni. Nedostaju infrastruktura, smeštaj i određeni sadržaji koji bi upotpunili ponudu. Kako bi iskoristila svoj turistički potencijal u punom kapacitetu, svoj dalji razvoj Sjenica ne bi trebala da bazira na razvoju masovnog turizma. Umesto toga, Sjenica treba da naglasi ruralnu prirodu svog okruženja i promoviše turizam zasnovan na aktivnostima. To podrazumeva aktivnosti kao što su planinarenje i hajking, orijentacija, brdski biciklizam, skijaško trčanje, etno-seoski turizam i gastronomski turizam.

Nažalost, Uvac se uz Zlatac, kao destinacija, više vezuje za Novu Varoš nego Sjenicu. Iz tog razloga, kao i u slučaju poljoprivrede, međuopštinska i regionalna saradnja je ključna za budući uspeh u turizmu.

Veza sa COR

Cilj 8. Promovisati održiv, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve
8.9 Do 2030, razviti i implementirati politike koje promovišu turizam koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode

Mere koje doprinose realizaciji prioritnog cilja 2.2

2.2.1 Razvijanje lokalne Strategija razvoja turizma

Mera podrazumeva analizu postojećih turističkih resursa, kao i analizu raspoloživih turističkih potencijala na teritoriji, a sve u cilju identifikacije i izbora prioritnih pravaca, ciljeva, mera, kao i njihovih nosilaca kada je u pitanju razvoj turizma. Lokalna strategija razvoja turizma će biti osnov za donošenje u sprovođenje pravih odluka i realizaciju odgovarajućih investicija i projekata kako bi Sjenica postala jedinstvena i atraktivna turistička destinacija.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Turistička organizacija Sjenica

Procenjena vrednost: 500.000 RSD

Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Kratak

2.2.2 Uređenje i dodatno opremanje glavnih turističkih lokaliteta

Mera podrazumeva:

Uređenje i opremanje Ski centra Žari. Neophodno je obezbediti komunalnu infrastrukturu i izgraditi sistem za veštačko osnežavanje. Takođe je potrebno razviti dodatne sadržaje. Opština Sjenica je razvila plansku dokumentaciju, te stvorila uslove za izgradnju planom predviđenih sadržaja, koje čine: hotel, restorani, kafići, konaci, manji objekti i zabavni sadržaji, nini park, adrenalin centar, mali sportovi.

Uređenje i dodatno opremanje turističkog lokaliteta Uvac. Ideja je da se regulatorno reši područje oko Uvca koje nije zahvaćeno zonom zaštite i proglasi turističkim lokalitetom. Potrebno je razviti plansku dokumentaciju, inicirati izgradnju vizitorskog centra, pratećih sadržaja, planinarske i biciklističke staze, kao i turističku signalizaciju.

Uređenje i dodatno opremanje turističkog lokaliteta Peštersko polje. Potrebno je razviti plansku dokumentaciju zatim turističke sadržaje i infrastrukturu, uključujući: hraniliste, biciklističku i pešačku stazu, autentično katunsko naselje, vidikovac, vizitorski centar na Trojanu.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Turistička organizacija Sjenica

Procenjena vrednost: 300.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni

Vremenski rok: Sredji/dug

2.2.3 Razvoj, promocija i obezbeđenje uslova za plasman jedinstvenih turističkih proizvoda (gastronomija, avanturizam, zimski sportovi)

Mera podrazumeva razvoj i realizaciju programa brendiranja i pozicioniranja Sjenice kao jedinstvene, atraktivne turističke destinacije u Srbiji, i intenzivnu promociju novog turističkog brenda na svim velikim turističkim događajima u zemlji i svetu. Cilj je sačiniti i tržištu prezentovati integrisanu i raznovrsnu turističku ponudu teritorije Sjenice baziranu na glavnim adutima koje čine: avanturizam, gastronomija i zimski sportovi.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Turistička organizacija Sjenica

Procenjena vrednost: 10.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni i interni

Vremenski rok: Kratak

2.2.4 Razvoj i opremanje ostalih lokaliteta od interesa za razvoj turizma

Mera podrazumeva različite aktivnosti usmerene na stavljanje u funkciji i iskorišćenje turističkih potencijala ostalih lokaliteta od interesa za razvoj turizma kao što su Đalovića klisura i pećina, Planinine Pešterskog grebena (Jadovnik, Ozren, Revuša, Giljeva), Destinikon, Šarski Krš i dr.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za privredu i razvoj, Turistička organizacija Sjenica

Procenjena vrednost: 200.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni i interni

Vremenski rok: Dug

Ostali ciljevi i mere čiju realizaciju treba podržati ukoliko bude uslova za to okviru razvojnog pravca
– Ekonomski razvoj

Cilj 2.4 Iskorišćen energetska potencijal

Mere koje doprinose realizaciji cilja 2.4

2.4.1 Stvaranje uslova za izgradnju solarnog parka

2.4.2 Stvaranje uslova za iskorišćenje mikro – lokacija za eksploataciju energije vetra

Cilj 2.5 Sjenica je atraktivna investiciona lokacija

Mere koje doprinose realizaciji cilja 2.5

2.5.1 Uređenje i opremanje industrijske zone

2.5.2 Uspostavljanje sistema podsticaja za investitore

5.3. Razvojni pravac 3 – Društveni razvoj

Prioritetni cilj 3.1 Povećan obuhvat dece predškolskim obrazovanjem	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
	Obuhvat dece jaslenog uzrasta u predškolskom obrazovanju	6%	50%
	Obuhvat dece vrtičkog uzrasta u predškolskom obrazovanju	28%	60%

Obuhvat dece predškolskim obrazovanjem je izuzetno nizak, sem u obaveznom pripremnom predškolskom programu gde je obuhvat relativno veliki zbog obaveznosti i iznosi 95% u 2017. godini. Obuhvat dece jaslenog uzrasta je samo 6% što je ekstremno malo i daleko ispod proseka Srbije, a pogotovo daleko od nacionalnih ciljeva. Slična je situacija i sa obuhvatom dece vrtičkog uzrasta od 3 godine starosti do polaska u PPP čiji je obuhvat samo 28% u poređenju sa prosekom od 62% u Republici koji je inače na niskom nivou kako kada su u pitanju nacionalni ciljevi tako i u poređenju sa prosekom EU. Uzrok ovakvoj situaciji je nedostatak kapaciteta, koji je najviše izražen na jaslenom uzrastu. Razlozi su delimično kulturološke prirode, a delimično je nedovoljna dostupnost usluga predškolskog obrazovanja, posebno za

jasleni uzrast u seoskim sredinama. Nedovoljna dostupnost predškolskog obrazovanja značajno umanjuje kvalitet života, utiče negativno na socijalizaciju dece, kao i na mogućnosti za radno ostvarivanje stanovnika u seoskim sredinama.

Veza sa COR

Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve

4.1 Do 2030. obezbediti da sve devojčice i dečaci završe besplatno, ravnopravno i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje koje vodi ka relevantnim i delotvornim ishodima učenja.

Mere koje doprinose realizaciji prioritetnog cilja 3.1

3.1.1 Obezbeđivanje predškolskog obrazovanja u seoskim sredinama

S obzirom da usluga jaslica uopšte nije dostupna u seoskoj sredini, mera podrazumeva uvođenje ove usluge u mesnim centrima u seoskim sredinama. Takođe je jako važno otvaranje još dva mesna centra sa mešovitim vrtićkim grupama i to u selima Lopiže i Rasno koja su prilično distancirana od postojećih mesnih centara.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Predškolska ustanova

Procenjena vrednost: 40.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni i interni

Vremenski rok: Srednji

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 3.2 Unapređen kvalitet i dostupnost osnovnog obrazovanja	Broj rekonstruisanih škola	0	3
	Broj izgrađenih fiskulturnih sala	0	2

Obrazovna struktura stanovništva u Sjenici je prilično loša – oko 50% stanovništva preko 15 godina ima završenu samo osnovnu školu ili je bez obrazovanja dok je na nivou Srbije takvih 35%.

U Sjenici postoje 8 matičnih osnovnih škola sa čak 27 područna odeljenja u kojima je vrlo mali broj đaka - prosečan broj đaka po područnoj školi je 16 ukupno za sve razrede. Sva područna odeljenja nalaze se u vangradskim delovima Sjenice. Škole su u jako lošem stanju u seoskim sredinama, te je neophodno unaprediti uslove. Ogromna je razlika u kvalitetu obrazovanja na selu i gradu. U mnogim seoskim školama nedostaje elementarna infrastruktura, a fiskulturna sala ne postoji ni u jednoj seoskoj školi. U situaciji izraženog trenda migracija iz sela prema većim gradskim centrima, kada je oživljavanje sela imperativ, unapređenje uslova obrazovanja i obezbeđivanje elementarnih uslova za bavljenje sportom su interes od velikog društvenog značaja.

Veza sa COR

Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve

4.2 Do 2030. obezbediti da sve devojčice i dečaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom detinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju kako bi bili spremni za osnovno obrazovanje.

Mere koje doprinose realizaciji prioritetnog cilja 3.1

3.2.1 Unapređenje uslova i kvaliteta osnovnoškolskog obrazovanja u seoskim sredinama

Imajući u vidu jako loše stanje gotovo svih osnovnih škola na teritoriji opštine Sjenica, planirana je rekonstrukcija najmanje 3 škole koje su u najlošijem stanju, a to su: Škola u Karajukića bunarima, Kladnička škola i škola u Štavlju. Mera podrazumeva i izgradnju najmanje 2 fiskulturne sale u seoskim školama, kako bi deca mogla da se bave sportom u zimskim mesecima.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Predškolska ustanova

Procenjena vrednost: 280.000.000,00 RSD

Izvori finansiranja: Eksterni i interni

Vremenski rok: Srednji

	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
Prioritetni cilj 3.3 Povećana dostupnost i kvalitet usluga socijalne zaštite	3.3.1 Broj usluga socijalne zaštite u nadležnosti JLS koje je uvela i finansira lokalna samouprava	2	4
	3.3.2 Broj korisnika usluga socijalne zaštite u nadležnosti JLS	84	120

U skladu sa skupštinskom odlukom, usluge socijalne zaštite se finansiraju na bazi namenskih transfera Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, kao i lokalnog budžeta. Rad institucija socijalne zaštite nije u dovoljnoj meri koordinisan. Veliki su godišnji troškovi za jednokratnu socijalnu pomoć.

Na teritoriji opštine Sjenica su dostupne dve usluge socijalne zaštite koje se sprovode u nadležnosti opštine Sjenica i to: Dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, koju je u 2018. godini koristilo 14 korisnika i Pomoć u kući za stare i odrasle koju je u 2018. koristilo 84 korisnika. Na žalost obe pomenute usluge nisu dostupne u seoskoj sredini. Na lokalni postoji jedan licencirani pružalac pomenutih usluga socijalne zaštite - Opštinsko udruženje za pomoć deci i osobama ometenim u razvoju. Do sada nije rađena analiza potreba za uslugama socijalne zaštite, što je neophodan preduslov za buduće planiranje usluga, kao i njihovog obuhvata.

Kako bi se sistem socijalne zaštite dodatno unapredio, neophodno je dalje institucionalno razvijanje i bolja međusobna koordinacija, povećanje stručnog kadra u institucijama, povećanje broja dostupnih socijalnih usluga, kao i unapređenje dostupnosti istih na celoj teritoriji opštine. Socijalna politika nije razvijena u dovoljnoj meri i zahteva dodatna unapređenja.

Veza sa COR

Cilj 1. Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

1.3 Primeniti odgovarajuće nacionalne sisteme socijalne zaštite i mere za sve, uključujući najugroženije, i do kraja 2030. postići dovoljno veliki obuhvat siromašnih i ranjivih.

Mere koje doprinose realizaciji prioritetnog cilja 3.3**3.3.1 Unapređenje politike socijalne zaštite**

Mera podrazumeva analizu postojećih resursa vezanih za oblast socijalne zaštite, kao i analizu potreba za socijalnim uslugama, a sve u cilju identifikacije i izbora prioritetnih pravaca, ciljeva, mera, kao i njihovih nosilaca kada je u pitanju razvoj socijalne zaštite. Mera podrazumeva razvoj strategije razvoja socijalne zaštite, kao i seta pravnih akata koji definišu procedure i standarde vezane za rad u oblasti socijalne zaštite. Na ovaj način će se obezbediti osnov za donošenje u sprovođenje kvalitetnih odluka i realizaciju odgovarajućih investicija i projekata u socijalne zaštite.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Centar za socijalni rad

Procenjena vrednost: 300.000 RSD

Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Kratak

3.3.2 Unapređenje postojećih i uvođenje novih usluga socijalne zaštite u skladu sa potrebama lokalne zajednice

Opština i CSR će pripremiti i sprovesti istraživanje o potrebama građana za uslugama socijalne zaštite. Na osnovu ovog istraživanja dalje će se planirati i uvoditi usluge socijalne zaštite na lokalnom nivou.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Centar za socijalni rad

Procenjena vrednost: 5.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Kratak

3.3.3 Unapređenje kapaciteta i usklađivanje rada svih institucija socijalne zaštite

Mera podrazumeva dodatno zapošljavanje i stručnu obuku stručnog kadra u jedinici lokalne samouprave, Centru za socijalni rad, kao i pružalaca usluga, a u vezi sa zakonskim obavezama, raspodelom odgovornosti i međusobnoj koordinaciji i komunikaciji.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Centar za socijalni rad

Procenjena vrednost: 1.000.000 RSD

Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Kratak

Prioritetni cilj 3.4 Razvijeni i posećeni kulturni sadržaji	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
	Udeo građana koji kulturnu	Nema podataka (nije rađeno istr.)	60%

	ponudu ocenjuju pozitivno		
	Broj institucija kulture	2	4
	Broj festivala i manifestacija	2	11
	Broj članova gradske biblioteke	1710	2500
	Učešće građana u radu ustanova kulture	Nema podataka	20%
	Broj kulturnih društava	3	5
	Budžet za kulturu	3,78%	5%

U Sjenici postoji i funkcioniše Ustanova kulture, koja poseduje infrastrukturu koja uključuje novu zgradu sa kapacitetom sale od 238 mesta, uz najmoderniju scensku i audio opremu. Postoji biblioteka Muhamed Abdagić. Organizuju se određene manifestacije, međutim utisak je da nepostoji jasna politika razvoja kulture u opštine i standardi za rad u lokalnim institucijama kulture. Postoji snažna potreba za standardizacijom rada institucija kulture, u smislu kadrovskih rešenja, kao i osnaživanja institucionalizovanog i trajnog bavljenja kulturom, kao i kreiranjem strategije razvoja kulture. Kulturni sadržaji su nedovoljni, što je posebno izraženo u seoskim sredinama. Nema uslova za izlaganje muzejskih eksponata. Ne postoji pozorište. Potrebna je ozbiljnija podrška kulturno umetničkim društvima, nevladinom sektoru i neformalnim grupama koje se bave kulturom. Kvalitet kulturne ponude i infrastrukture je značajan činilac zadovoljstva lokalne zajednice, a naročito mlađe populacije. Stoga je neophodno unapređenje kulturne infrastrukture i ponude, a naročito u seoskim sredinama, kako bi se obezbedio ostanak mladih na u Sjeničkim selima, a samim tim i opstanak sela. Neophodna je institucionalizacija održavanja teferića i narodnih veselja, kojima bi se promovisala narodna kultura. Kulturne sadržaje je potrebno osavremeniti, približiti mladima ali i ostalom stanovništvu, smanjiti pojedinačnu festivalsku ad hoc kulturu, a osnažiti dugoročne i vidljive projekte i pružiti podršku radu umetnika. Kulturna ponuda je takođe u direktnoj korelaciji sa razvojem turizma, kao strateškog opredeljenja opštine Sjenica.

Veza sa COR

Mere koje doprinose ostvarenju prioritnog cilja

3.4.1 Uspostavljanje kulturne politike

Mera podrazumeva analizu postojećih kulturnih resursa, kao i analizu mogućnosti za razvoj kulturne ponude, a sve u cilju identifikacije i izbora prioritnih pravaca, ciljeva, mera, kao i njihovih nosilaca kada je u pitanju razvoj kulture. Mera podrazumeva razvoj strategije razvoja kulture, kao i seta pravnih akata koji definišu procedure i standarde vezane za rad u oblasti kulture. U okviru strategije i određivanja pravnih akata standardizovati rad institucija kulture i dati prednost osobama koje su stručno osposobljene za te poslove. Na ovaj način će se obezbediti osnov za donošenje u sprovođenje kvalitetnih odluka i realizaciju odgovarajućih investicija i projekata u oblasti kulture.

Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Ustanova kulture Sjenica i ostale institucije kulture

Procenjena vrednost: 300.000 RSD Izvori finansiranja: Interni Vremenski rok: Kratak
3.4.2 Obogaćivanje kulturnih sadržaja sa akcentom na seosku sredinu
Opština će, u saradnji sa Ustanovom kulture, lokalnim udruženjima i kulturno umetničkim društvima obezbediti kvalitetnu kulturnu ponudu za sugrađane. Naročit akcenat će se staviti na mlade u seoskim sredinama i organizaciju kulturnih događaja u skladu sa njihovim potrebama, jer je to jedan od preduslova za ostanak mladih na selu, a samim tim i opstanak sela. Biće pružena podrška institucionalizaciji održavanja teferića i narodnih veselja, osmišljavanje kulturne ponude, te brendiranje pojedinih manifestacija.
3.4.3 Adaptacija raspoloživih javnih prostora u seoskim sredinama za organizovanje kulturnih događaja
Mera podrazumeva identifikaciju, prenamenu i adaptaciju raspoloživih javnih prostora, poput školskih prostorija, mesnih zajednica i slično za organizovanje kulturno – umetničkih događaja. Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, Ustanova kulture Sjenica Procenjena vrednost: ? RSD Izvori finansiranja: Interni i eksterni Vremenski rok: Srednji
3.4.4 Obezbeđivanje uslova za izlaganje muzejskih eksponata
Mera podrazumeva namenu i adaptaciju novoizgrađenog objekta - Sjenička kuća, koji je idealan za pomenutu delatnost, kao i adaptaciju pojedinih objekata u Sjenici koji mogu biti deponansi muzeja. Odgovorna strana: Opština Sjenica – Odeljenje za društvene delatnosti, SO Sjenica Procenjena vrednost: 25 000 000 Izvori finansiranja: Interni i eksterni Vremenski rok: Srednji

Prioritetni cilj 3.5 Srećna i zdrava omladina	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
	Broj usvojenih omladinskih javnih politika	0	2
	Broj dostupnih programa za mlade	2	10
	Broj aktivnih volontera/volont erki	50	150

	Udeo mladih koji se bave amaterskim sportom	Nema podataka	70%
Opština Sjenica, zahvaljujući visokoj stopi prirodnog priraštaja spada u opštine sa najmlađom populacijom u Srbiji od prosečno 38 godina. Relativno mlada populacija čini jednu od najvećih komparativnih prednosti opštine Sjenica. Ipak, kako bi se sprečile imigracione tendencije, neophodno je posebnu pažnju posvetiti specifičnim potrebama mladih. Nosioc aktivnosti koje su usmerene na unapređenja položaja mladih u Sjenici je Kancelarija za mlade u opštini Sjenica. Kancelarija za mlade je osnovana i počela sa radom 1. aprila 2009. godine. Nakon perioda izuzetne aktivnosti, izrade Lokalnog akcionog plana za mlade i Lokalnog akcionog plana za razvoj omladinskog preduzetništva, i realizacije niza aktivnosti i projekata usledio je period neaktivnosti. Rad je ponovo uspostavljen u maju mesecu 2019. godine. Imenovan je koordinator Kancelarije za mlade i u toku je realizacija projekata uz podršku lokalne samouprave, domaćih i međunarodnih donatora koje realizuju volonteri i volonterke Kancelarije. U cilju unapređenja položaja mladih potrebno je unaprediti omladinsku politiku, razviti i sprovesti mere koje će mladima ponuditi programe koje utiču na razvijanje znanja i veština koje utiču na razvoj kreativnosti, aktivaciju, unapređenje zapošljivosti, informisanosti, preduzetničkog duha, prevenciju zdravlja i sportskog duha.			
Veza sa COR Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve 4.4. Do 2030. godine značajno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne veštine, uključujući tehničke i stručne veštine, za zapošljavanje, dostojne poslove i preduzetništvo 4.7 Do kraja 2030. obezbediti da svi učenici steknu znanja i veštine potrebne za promovisanje održivog razvoja, između ostalog i putem edukacije o održivom razvoju i održivim stilovima života, ljudskim pravima, rodnoj ravnopravnosti, kao i o promovisanju kulture mira i nenasilja, pripadnosti globalnoj zajednici i poštovanja kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju. Cilj 8. Promovisati kontinuiran, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve 8.6 Do 2020. bitno smanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni niti u procesu obrazovanja ili obuke. 8.b Do 2020. razviti i operacionalizovati globalnu strategiju za zapošljavanje mladih i primeniti „Globalni pakt za zapošljavanje“ Međunarodne organizacije rada			
Mere koje doprinose ostvarenju prioritetnog cilja			
3.4.1 Uspostavljanje i sprovođenje omladinske politike Mera podrazumeva izradu i usvajanje strateških i planskih dokumenata u skladu sa Nacionalnom strategijom za mlade i primenu istih, kao i realizaciju aktivnosti i mera predviđenih strateškim dokumentima, pogotovo iz oblasti zapošljavanja i omladinskog preduzetništva, obrazovanja i obuka mladih, aktivizma i učešća mladih u procesu donošenja odluka, zdravlja, bezbednosti i informisanosti mladih. Odgovorna institucija: Kancelarija za mlade i lokalna samouprava Procenjena vrednost: 100.000,00 Izvori finansiranja: Interni Vremenski rok: kratak			
3.4.3 Podrška afirmaciji mladih u sportu Mera podrazumeva osmišljavanje programa u oblasti afirmacije bavljenja sportom za mlade i podršku amaterskim sportskim klubovima i mladim sportskim talentima.			

Odgovorna institucija: Ustanova za sport, Kancelarija za mlade i lokalna samouprava

Procenjena vrednost: 1.000.000,00

Izvori finansiranja: Interni

Vremenski rok: Srednji

6. Okvir za sprovođenje, praćenje sprovođenja, izveštavanje i vrednovanje Plana razvoja

Za potrebe sprovođenja Plana razvoja, opština će uspostaviti odgovarajući institucionalni okvir, koji podrazumeva i praćenje sprovođenja, izveštavanje i vrednovanje postignutih učinaka.

Institucionalni okvir za sprovođenje i praćenje sprovođenja imaće dva nivoa strukture:

- Koordinaciono telo, na čelu sa koordinatorom i
- Nosioce mera, kako je definisano Planom razvoja

Koordinaciono/upravljačko telo upravlja procesom sprovođenja, prati napredak na osnovu dostavljenih izveštaja, odlučuje o predlozima za rešavanje ustanovljenih problema u sprovođenju Plana, po predlogu donosi korektivne mere u slučaju da je ostvarivanje mera ili ciljeva ugroženo, ili predlaže eventualne revizije Plana i ustanovljavanje novih ciljeva i mera.

Sastav Koordinacionog tela činiće donosioci odluka unutar Opštine (visoki funkcioneri opštine i rukovodioci nosilaca mera) koji će obezbediti upravljačku podršku za sprovođenje Plana i efikasno rešavati probleme, a posebno one koje se odnose na saradnju različitih institucija/jedinica/nosilaca mera i aktivnosti. U tom smislu ulogu Koordinacionog tela imaće Opštinsko veće u proširenom sastavu. Pojedinci u okviru Koordinacionog tela dobiće zaduženja i odgovornosti za implementaciju i praćenje pojedinačnih pravaca razvoja i tako davati podršku lokalnoj administraciji koja će konkretno biti odgovorna za sprovođenje na nivou ciljeva i mera. Oni će posebno imati važnu ulogu u podršci pojedinim nosiocima mera kada je u pitanju proces budžetiranja a pogotovo apliciranju za eksterne izvore finansiranja od čijeg pribavljanja sprovođenje mnogih od njavažnijih mera zavisi.

Odeljenje za privredu i razvoj, kao organizaciona jedinica, dobiće ulogu Koordinatora. **Odeljenje za privredu i razvoj** će, kao Koordinator, biti zadužen da održava konstantnu komunikaciju sa jedinicama/organizacijama koje su nosioci mera i aktivnosti, da od njih pribavlja izveštaje i informacije o sprovođenju mera i aktivnosti, diskutuje o ostvarenim rezultatima i identifikovanim problemima, izrađuje preporuke za rešavanje ustanovljenih problema u sprovođenju mera, proverava da li su srednjoročni planovi institucija usaglašeni sa merama i ciljevima u Planu razvoja, izveštava Koordinaciono telo o napretku, priprema materijale i obavlja administrativno-tehničke poslove za Koordinaciono telo.

Nosioce mera i aktivnosti čine organizacioni delovi uprave i drugi akteri pod čiju nadležnost potpadaju aktivnosti u vezi sa merama definisanim u Planu razvoja, službe opštine, JKP, Razvojna agencija, ustanove i/ili organizacije čiji je osnivač opština. Nosioци mera i aktivnosti imaju odgovornost da u svoje planove rada (i finansijske planove) uvrste utvrđene mere i aktivnosti za čije sprovođenje su odgovorni, da ih sprovedu, izveštavaju Koordinaciono telo o rezultatima sprovođenja tih mera i

aktivnosti, utvrde eventualne probleme u sprovođenju mera i predlože opcije za rešavanje tih problema.

6.1. Sprovođenje plana razvoja JLS

Plan razvoja realizovaće se kroz proces planiranja, izrade, donošenja i sprovođenja dokumenata javnih politika, ostalih planskih dokumenata, i to: srednjoročnih planova i finansijskih planova JLS i propisa koji se donose u skladu sa zakonom i statutom JLS.

Prvenstveno Plan razvoja biće operacionalizovan kroz izradu i donošenje srednjoročnog plana opštine. Prilikom izrade srednjoročnih planova, opština će se rukovoditi pravilima propisanim Zakonom o planskom sistemu i Uredbom o metodologiji za izradu srednjoročnih planova i obrascima sadržanim u ovoj uredbi.

6.2. Praćenje sprovođenja plana razvoja JLS

Praćenjem sprovođenja Plana razvoja biće utvrđeno:

- Da li se mere i prioritetni ciljevi ostvaruju po planu i efikasno;
- Koji rizici se javljaju ili očekuju u ostvarenju učinaka Plana razvoja JLS;
- Koje odluke treba doneti u slučaju odstupanja od planiranog, kao i
- Da li su planirani i ostvareni učinci i dalje relevantni za ostvarivanje vizije.

Praćenje (monitoring) realizacije mera definisanih Planom razvoja je sistem prikupljanje i obrade podataka u vezi sa realizacijom mera. Svrha prikupljanja i obrade podataka je upoređivanje postignutih rezultata u okviru svake od mera, u odnosu na planirane.

Praćenje će se vršiti kontinuirano, a za to će se koristiti definisani obrasci i baze podataka koje je potrebno ažurirati u skladu sa dostupnim podacima zvanične statistike (sekundarni podaci). Pored sekundarnih podataka iz zvanične statistike, prikupljaće se i primarni podaci, a odgovornost za navedenu aktivnost imaju rukovodioci odeljenja, u skladu sa nadležnostima za konkretne podatke.

Posebno će se voditi računa o jasnom definisanju uloga i odgovornosti u delu prikupljanja podataka, gde će ovaj posao biti definisan kao sistemski aktivnost, a ne kao jednokratni zadatak.

6.3. Vrednovanje postignutih učinaka plana razvoja JLS

Vrednovanje učinaka Plana razvoja sprovodiće se periodično, na način da se prikupljeni podaci i informacije dobijeni tokom sprovođenja plana, analiziraju i upoređuju. Vrednovanje se sprovodi radi:

1. Ocene relevantnosti, efikasnosti, efektivnosti i održivosti mera sadržanih u planu razvoja JLS, 2. Utvrđivanja stepena promene koji je nastao sprovođenjem mera iz Plana i stepena dostizanja prioritetnih ciljeva, a sve u cilju preispitivanja i unapređenja Plana razvoja JLS, odnosno utvrđivanja potrebe za njegovom revizijom i boljim planiranjem. Ova vrsta analize predstavlja zapravo naknadnu (*ex-post*) analizu efekata Plana razvoja JLS.

Podatke i informacije za potrebe vrednovanja dostavljaće organi i organizacije odgovorni za sprovođenje mera iz Plana razvoja, odeljenju Lokalnog ekonomskog razvoja, kao Koordinator sprovedenja, praćenja i vrednovanja učinaka Plana razvoja. Takođe, koristiće se u analizama i drugi podaci i informacije, pribavljeni iz ostalih izvora, koji mogu biti od koristi za bolju procenu učinaka Plana.

6.4. Izveštavanje o sprovođenju i postignutim učincima Plana razvoja JLS

U skladu sa Zakonom o planskom sistemu, Opština ima obavezu izrade sledećih izveštaja u vezi sa Planom razvoja:

- Izveštaj o sprovođenju srednjoročnog plana koji je istovremeno i izveštaj o sprovođenju Plana razvoja JLS – na godišnjem nivou;

Ovaj izveštaj predstavlja realni prikaz sprovođenja plana razvoja u prethodnoj kalendarskoj godini.

- Izveštaj o postignutim učincima Plana razvoja JLS – na trogodišnjem nivou.

Ovaj izveštaj predstavlja sa druge strane realni prikaz učinaka plana, koji su postignuti tokom sprovođenja predviđenih mera u trogodišnjem periodu koji je protekao.

Za prikupljanje informacija o realizaciji plana na godišnjem nivou i pripremu nacrt godišnjeg izveštaja o sprovođenju plana biće zaduženo Odeljenje Lokalnog ekonomskog razvoja Opštine. Nacrt godišnjeg izveštaja o sprovođenju upućuje se upućuje Opštinskom veću na usvajanje.

Istekom svake treće kalendarske godine od donošenja, Opštinsko veće biće odgovorno da utvrdi predlog izveštaja o učincima sprovođenja Plana razvoja JLS, koji zatim podnosi na usvajanje Skupštini opštine, najkasnije u roku od šest meseci od isteka tog roka.

Izveštaji o sprovođenju Plana razvoja i izveštaji o učincima Plana biće objavljivani na zvaničnom internet sajtu Opštine, najkasnije 15 dana od dana usvajanja.

Od momenta, kada, u skladu sa Zakonom bude uspostavljen Jedinstveni informacioni sistem za planiranje, praćenje sprovođenja, koordinaciju javnih politika i izveštavanje (JIS), opština će biti u obavezi da navedene izveštaje unosi u ovaj sistem.

6.5. Revizija plana razvoja JLS

Ukoliko se nakon usvajanja izveštaja o učincima utvrdi potreba za revizijom plana, istoj će se pristupiti u skladu sa procedurama koje propisuje Zakon o planskom sistemu. Prema Zakonu, Opštinsko veće inicira reviziju postojećeg Plana razvoja, uz detaljno obrazloženje razloga za reviziju. Odluku kojom se pokreće revizija postojećeg Plana, donosi Skupština opštine, a tok postupka za reviziju realizuje se po proceduri koja je propisana i za usvajanje Plana razvoja JLS.

7. Annexi

7.1. Partnerski forum – Temarske radne grupe za učešće u konsultativnom procesu

Ekonomija i infrastruktura	Društvo i socijalni razvoj	Životna sredina
1. Regionalna agencija SEDA 2. Regionalna razvojna agencija Zlatibor 3. Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela 4. Opštinski savet za preduzetništvo 5. Udruženje „Sjениčka ovca“ 6. Turistička organizacija Sjenice 7. Direkcija za uređenje građevinskog zemljišta 8. JKP Vrela 9. Nacionalna služba za zapošljavanje 10. Služba za Katastar nepokretnosti 11. Opštinska kancelarija za razvoj i promociju zanatstva 12. Opštinska uprava, odeljenje za privredu i razvoj 13. Opštinska uprava, odeljenje za urbanizam, imovinsko-	1. Centar za socijalni rad 2. Medžlis IZ Sjenica 3. Ustanova Kulture 4. Ustanova za sport i rekreaciju 5. Sandžački odbor za Ljudska prava 6. OŠ Svetozar Marković 7. OŠ 12 Decembar 8. Gimnazija Jezdimir Jović 9. Tehničko poljoprivredna škola 10. PU Maslačak 11. PU „15. Jul“ 12. Biblioteka „Muhamed Abdagić“ 13. Udruženje Poletarac 14. Udruženje Konekt 15. SKGO 16. Opštinska uprava, odeljenje za društvene delatnosti 17. Opštinska uprava, odeljenje za komunalno – stambene poslove	1. Turistička organizacija Sjenice 2. Direkcija za uređenje građevinskog zemljišta 3. JKP Vrela 4. Srbija Šume 5. Sbjavode 6. Rezervat Uvac 7. Udruženje Pčelara 8. NVO Flores 9. Rudnik „Štavalj“ 10. Planinarsko – speleološko društvo „Zmajevac“ 11. Opštinska uprava, Odeljenje za inspeksijske poslove 12. Opštinska uprava, Odeljenje za poslove organa opštine, opštu upravu i zajedničke poslove

pravne poslove i zaštitu životne sredine 14. Opštinska uprava, odeljenje budžet i finansije 15. Opštinska uprava, Odeljenje za lokalnu poresku administraciju		
--	--	--

7.2. SWOT analiza

Ekonomski razvoj

Snage	Slabosti
Veliki broj poljoprivrednih gazdinstava Veliki stočni fond Kvalifikovana radna snaga u dominantnim sektorima Bogatstvo šumama Postoji matična služba Rudna bogatstva ugljem 5 zaštićenih područja Regionalni centar za razvoj poljoprivrede i sela Razvijen hidro-energetski sistem Razvijena tekstilna industrija Poljoprivredni sajam Ski centar Žari Solidna finansijska situacija u opštinskom budžetu Turistička organizacija Sjenice Proizvodi sa zaštićenim geografskim poreklom Autohtone rase ovaca	Surovi klimatski uslovi Visoka nezaposlenost Sektor MSPP nedovoljno razvijen Udaljenost železničke pruge Nedovoljno razvijena putna infrastruktura Nepostojanje gasovoda Loša vodovodna mreža u seoskom području Problemi u vodosnabdevanju na Pešteru Nedovoljna telekomunikaciona mreža u seoskom području Loša niskonaponska elektro energetska mreža u seoskom području Nedostatak visoko-naponske mreže u delu seoskog područja pogodnog za industriju Slaba tehnička opremljenost u poljoprivredi Nedovoljno profesionalna javna preduzeća Nedovoljno razvijena turističke infrastrukture Nedovoljan stepen prerade poljoprivrednih proizvoda Slava naplata komunalnih usluga Nedovoljna urbanistička uređenost – naročito u seoskoj sredini

	Nepostojanje industrijske zone – nedostaje PDR Nedovoljno razvijeni prodajni kanali za turističke proizvode Nedovoljno razvijeni prodajni kanali za prehrambene proizvode
Šanse	Opasnosti
Razvoj turističke infrastrukture i iskorišćavanje turističkih potencijala Izgradnja i otvaranje koridora 11 Prekogranična saradnja Saradnja sa dijasporom u oblasti turizma i privlačenja investicija Veliki energetska potencijal iz obnovljivih izvora – hidro, vetar i solar Prerada drveta Udruživanje poljoprivrednika Ulaganje u otkupne i prerađivačke kapacitete za mleko i meso Razvoj među-opštinske saradnje Prikupljanje i prerada šumskih proizvoda, lekovitog bilja i pčelinjih proizvoda Razvoj zanatstva Bolje korišćenje republičkih subvencija za poljoprivredu Edukacija poljoprivrednika	Snažan odliv stanovništva Zakonska ograničenja za lokalne subvencije u poljoprivredu Visoka centralizacija državne uprave Loša komunikacija sa republičkim institucijama i javnim preduzećima Centralizovano upravljanje zaštićenim područjima Divlja gradnja u zaštićenim područjima Turbulentna geopolitička situacija

Društveni razvoj

Snage	Slabosti
--------------	-----------------

Multi etnička i multikulturalna sredina Veliko kulturno nasleđe (Carska džamija, Manastir Kumanica) Specifičnost arhitekture Veliki broj manifestacija Najsavremenije opremljen kulturni centar Visoka stopa nataliteta i mlada populacija Dobra pokrivenost osnovnim i srednjim obrazovanjem Postoji istureno odeljenje poljoprivrednog fakulteta Postoje privatna obdaništa i razvijen sistem subvencija Razvijena sportska infrastruktura Postojanje Centra za socijalni rad Razvijene i dostupne socijalne usluge Postojanje licenciranog pružaoca usluga socijalne zaštite sa dve licencirane usluge Postoji služba hitne pomoći Aktivna kulturno – umetnička društva	Nezaposlenost Nizak životni standard Nedovoljna aktivnosti mladih Nedovoljni kapaciteti u predškolskim ustanovama Loše stanje škola Nedostatak srednjeg obrazovanja za turizam, preradu hrane i ugostiteljstvo Nefuncionisanje mesnih zajednica Nepostojanje muzeja Nepostojanje pozorišta Nepostojanje bolničkog centra sa porodilištem Nepostoji javnog prevoza Nedovoljno efektivan rad ustanove kulture Nedovoljni kapaciteti institucija socijalne zaštite Neadekvatna pokrivenost teritorije uslugama socijalne zaštite
Šanse	Opasnosti
Postojanje muzejskih eksponata Saradnja sa dijasporom Otvorenost prema azilantima Osnivanje poljoprivrednog fakulteta Stipendiranje učenika i studenata u za prioritetne oblasti Međunarodni fondovi i donatorski programi	Rizik od siromaštvo Negativna migracionina kretanja Pusta sela Smanjenje prirodnog priraštaja i pad nataliteta Zabrana zapošljavanja u javnom sektoru Porast siromaštva; Porast apatije građana, gubitak poverenja u sistem; Nepostojanje finansijskih sredstava za razvoj usluga, Nepostojanje definisanih nacionalnih strateških pravaca za pojedine oblasti društvenog razvoja Povećanje broja staračkih i samačkih domaćinstava u ruralnom području sa izraženim socijalnim rizicima

	Nemogućnost uvođenja novih obrazovnih profila u srednjoj školi
--	--

Zaštita životne sredina

Snage	Slabosti
Izuzetni čista životna sredina Površinske i podzemne vode relativno visokog kvaliteta Zaštićena područja Rudnik Štavalj sa čistom eksploatacijom uglja Retke biljne i životinjske vrste Lovačko udruženje Ribolovačko udruženje NGO Flores Planinarsko – speleološko udruženje	Surovi klimatski uslovi Veliki broj domaćinstava, institucija i industrijskih objekata se greje na čvrsto gorivo, posebno ugalj Nepostojanje sanitarne deponije Nerešeno odnošenje smeća u seoskim sredinama Slaba opremljenost JKP za odnošenje smeća Neuređenost kanalizacione mreže u selima Nepostojanje kanizacionog kolektora sa prečišćivačima Nepostojanje filtera na dimnjacima Nepostojanje prečišćivača vazduha u kamenolomu Nepostojanje sistema za uklanjanje ostataka uginulih životinja Rečna korita nedovoljno uređena Niska ekološka svest građana Nedostaje kolektor za atmosfersku vodu
Šanse	Opasnosti
Implementacija Regionalnog plana za upravljanje otpadom Izgradnja transfer stanice u Sjenici Izgradnja reciklažnog centra Izgradnja toplane Izgradnja gasovoda Iskorišćenje potencijala obnovljivih izvora energije Ekološka edukacija građana Zeleni fond Ministarstva životne sredine Međunarodni fondovi	Konkurentski, umesto partnerski pristup u rešavanju međuopštinskih problema Zagađenje životne sredine usled nepostojanja sistema za upravljanje čvrstim otpadom, Zagađenje vodotokova usled nepostojanje sistema za upravljanje otpadnim vodama Izostanak uticaja na upravljanjem zaštićenim područjima Divlja gradnja u zaštićenim područjima Stvaranje divljih deponija Kontaminiranost aerodroma kasetnim bombama

Budžet Ministarstva rudarstva i energetike Podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije- biomasa, termalna energija, solarna energija Podsticanje i sufinansiranje aktivnosti za zaštitu životne sredine Javno privatno partnerstvo u oblasti životne sredine Proizvodnja zdrave hrane	Negativne posledice na razvoj turizma, poljoprivrede i prehrambene industrije usled zagađenja životne sredine
---	--

7.3. Socio ekonomske analize

7.3.1 Analiza urbanog razvoja

7.3.2 Socio-ekonomska analiza poljoprivrede

7.3.3 Analiza društvenog ravoja

7.3.4 Analiza ekonomskog ravoja

7.3.5 Analiza kapaciteta opštine Sjenica za finansiranje prioriternih pravaca razvoja